

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Ing. Michal Šindelka, Ph.D.

Právní institut vypořádání

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Doc. JUDr. Michaela Zuklínová, CSc.

Katedra občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 14.1.2010

„Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.“

Ing. Michal Šindelka, Ph.D.

OBSAH

OBSAH	1
POJEM VYPOŘÁDÁNÍ A JEHO DEFINICE	3
PODÍLOVÉ SPOLUVLASTNICTVÍ A JEHO VYPOŘÁDÁNÍ	5
Podílové spoluvlastnictví.....	5
<i>Vznik a zánik podílového spoluvlastnictví</i>	6
Způsoby zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví	6
<i>Dohoda spoluvlastníků</i>	6
<i>Zrušení rozhodnutím soudu</i>	8
SPOLEČNÉ JMĚNÍ MANŽELŮ A JEHO VYPOŘÁDÁNÍ	18
Společné jmění manželů.....	18
Vypořádání společného jmění	21
Právní skutečnosti směřující k vypořádání společného jmění manželů	21
Zásady ovládaající vypořádání společného jmění manželů	22
Způsoby vypořádání společného jmění manželů	23
<i>Vypořádání dohodou</i>	23
<i>Rozhodnutí soudu</i>	30
<i>Uplatnění zákonné domněnky</i>	37
Zvláštní situace při vypořádání společného jmění	41
<i>Vypořádání společného jmění manželů při smrti manžela</i>	41
<i>Vypořádání podle insolvenčního zákona</i>	44
<i>Vypořádání při zúžení společného jmění</i>	46
<i>Vypořádání při uložení trestu propadnutí majetku</i>	47
VYPOŘÁDÁNÍ PŘI DĚDICKÉM ŘÍZENÍ	48
Vypořádání dohodou	50
„Vypořádání“ bez dohody	52
JINÉ SITUACE, KDY DOCHÁZÍ K VYPOŘÁDÁNÍ	55
Vypořádání vlastníka a držitele	55
Vypořádání bezdůvodného obohacení.....	59
Vypořádání solidárně zavázaných subjektů	60
<i>Pasivní solidarita – vypořádání</i>	60
<i>Aktivní solidarita – vypořádání</i>	61
ZÁVĚR	62
LITERATURA	64

Použité zkratky

ObčZ, nebo bez zkratky	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění k 31.5.2009, není-li uvedeno jinak
ZoR	zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění k 31.5.2009, není-li uvedeno jinak
InsZ	zákon č. 182/2006 Sb., insolvenční zákon, ve znění k 31.5.2009, není-li uvedeno jinak
TZ	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákon, ve znění k 1.1.2010, není-li uvedeno jinak
PřesZ	zákon č. 200/1990 Sb., zákon o přestupcích, ve znění k 31.5.2009, není-li uvedeno jinak
ZVPN	zákon č. 265/1992 Sb., o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem, ve znění k 31.5.2009, není-li uvedeno jinak
ZoVB	zákon č. 72/1994 Sb., o vlastnictví bytů, ve znění k 31.5.2009, není-li uvedeno jinak

Pojem vypořádání a jeho definice

Pojem vypořádání se objevuje v několika právních předpisech českého právního řádu. Jako obecný institut však není žádným z nich zaveden. V předpisech, ve kterých se tento pojem výslovně objevuje, je s ním operováno samostatně pro dosažení toho kterého účelu. Rysy tohoto institutu lze proto získat pouze na základě generalizace jeho použití v těchto právních předpisech. Na základě této generalizace lze pak v dalších právních předpisech nalézt jeho ryze faktické, implicitní, využití (bez výskytu pojmu *vypořádání*).

Základním odvětvím, ve kterém se s institutem (i s pojmem) vypořádání lze setkat, je bezesporu občanské právo. V jeho základním právním předpisu, zákonu č. 40/1964 Sb., občanském zákoníku, ho lze nalézt především v části druhé – „věcná práva“, hlavě druhé – „spoluvlastnictví a společné jmění“ a v části sedmé – „dědění“, hlavě čtvrté – „potvrzení dědictví a vypořádání dědiců“. Fakticky je s ním pak operováno u držby, konkrétně u vypořádání nároků držitele vůči vlastníkovi, dále pak u společných závazků a u bezdůvodného obohacení.

Odborná literatura spojuje pojem vypořádání především s vypořádáním společného jmění manželů, kde je jeho obsah nejkompexnější. Obecnou definici institutu vypořádání je poměrně obtížné nalézt. Výklad pojmu je obvykle přímo spojen s vypořádáním podílového spoluvlastnictví nebo společného jmění manželů (ev. bezpodílového spoluvlastnictví manželů). I v právnických slovnících se jako samostatné heslo v podstatě nevyskytuje. Například Právní slovník¹ pojem vypořádání nějakým způsobem definuje, když uvádí u hesla „spoluvlastnictví“, že vypořádáním „...se rozumí konečná a úplná likvidace spoluvlastnických vztahů, do nichž patří i dohoda o osudu společné věci“. Tato definice uvedená v části textu věnované především podílovému spoluvlastnictví pojmenovává z obecného hlediska spíše cíl vypořádání, tedy stav, kterého má být v ideálním případě dosaženo, což však nemusí být vždy jisté. Proto by bylo vhodnější pojem definovat jako proces k tomuto cíli směřující. V tomto duchu lze v jedné z dostupných diplomových prací² nalézt následující definici pojmu vypořádání uvedenou bez citace, tedy původní, a to jako: „proces ujasnění vzájemných právních vztahů (poměrů) mezi několika navzájem spjatými subjekty na základě jejich společného vztahu k předmětu vypořádání“. Tato definice již

---

¹ Hromada, J. et al.: *Právní slovník*; Praha: Orbis, 1972 (s. 809)

² Kříčka, O.: *Právní institut vypořádání*, diplomová práce; Praha: Univerzita Karlova, právnická fakulta, D16709 (s. 6)

definuje pojem jako proces, ale poněkud záhadně uvádí, že se jedná o proces „ujasnění“, což svádí k závěru, že se jedná o proces deklaratorního charakteru, kde se nějakým způsobem ujasňují již existující právní vztahy. Navzdory tomu institut vypořádání, tak, jak s ním náš právní řád operuje, je procesem zásadně konstitutivním – byť, např. z pohledu na vypořádání společného jmění manželů spíše v negativním smyslu (ruší se právo jednoho ke společné věci). Posledně citovaná definice dále zmiňuje pouze ujasnění vzájemných právních vztahů mezi spjatými subjekty, avšak o právních vztazích těchto subjektů k vlastnímu předmětu vypořádání, jakožto základní složce institutu, mlčí.

Definice tedy musí označovat pojem jakožto proces a obsahovat v přiměřeně generalizované formě všechny jeho cíle. Z toho hlediska by mohla vyhovět definice následující:

„proces směřující ke konstituci nových vzájemných právních vztahů subjektů spjatých společným právním vztahem k předmětu vypořádání, stejně jako ke konstituci nových a likvidaci původních právních vztahů těchto subjektů k samotnému předmětu vypořádání“.

Předmětem institutu vypořádání jsou pak právní vztahy, které mají být zlikvidovány a nahrazeny jinými, a jeho subjekty jsou subjekty těchto vztahů.

Podílové spoluvlastnictví a jeho vypořádání

Podílové spoluvlastnictví

Podílové spoluvlastnictví upravuje v českém právním řádu občanský zákoník, a to v části druhé, hlavě druhé nazvané „Spoluvlastnictví a společné jmění“. Podílové spoluvlastnictví je zvláštní forma vlastnictví, kdy věc náleží více vlastníkům a míra, jakou se tito vlastníci podílí na vlastnickém právu, je určena velikostí spoluvlastnického podílu. Tento podíl neurčuje vlastnické právo k nějaké reálné, přesně vymezené části věci, nýbrž je vyjádřením míry participace na každé části celé věci. Jedná se tedy o spoluvlastnictví ideální. Naproti němu stojí reálné spoluvlastnictví, které však náš právní řád nezná. To však nebrání tomu, aby se spoluvlastníci dohodli na reálném užívání společné věci, například nemovitosti. Charakteristickým rysem podílového spoluvlastnictví je právě ono vyjádření velikosti podílu, naproti němu stál podle původní právní úpravy účinné do novely č. 91/1998 Sb. duální institut bezpodílového spoluvlastnictví manželů, charakteristický naopak právě absencí vyjádření velikosti podílu za trvání spoluvlastnictví. Podílové spoluvlastnictví se nabývá shodnými způsoby jako výlučné vlastnictví.

Velikost spoluvlastnického podílu se vyjadřuje relativním způsobem, tedy procentem či zlomkem, a může být určena soukromoprávním právním úkonem (smlouva, závěť atd.), právním předpisem nebo rozhodnutím soudu. Není-li dána některým z těchto způsobů, platí nevyvratitelná právní domněnka, že podíly všech spoluvlastníků jsou stejné. Jak vyplývá z podstaty ideálního spoluvlastnictví, jedná se za trvání spoluvlastnictví o podíl na celé společné věci, a není tak stanoveno, a to ani jde-li o věc dělitelnou, komu která eventuelní část věci patří. Velikost podílu má nejen majetkový rozměr, ale je i klíčová pro vzájemné vztahy mezi spoluvlastníky.

Obsahem podílového spoluvlastnictví jsou práva a povinnosti spoluvlastníků. Ty lze rozdělit do dvou okruhů. V prvním jde o práva a povinnosti mezi spoluvlastníky navzájem, v druhém se pak jedná o práva a povinnosti mezi spoluvlastníky a třetími osobami. Druhý okruh lze rozdělit na práva a povinnosti mezi spoluvlastníky a třetími osobami ohledně věci jako celku a na práva a povinnosti jednotlivého spoluvlastníka vůči třetí osobě ohledně jeho podílu. Práva a povinnosti mezi spoluvlastníky navzájem vymezují především ustanovení § 139 odst. 2 a 3 a § 140 týkající se především rozhodování o správě věci a předkupního práva

spoluvlastníka. Postavení spoluvlastníků vůči třetím osobám ohledně věci jako celku upravuje § 139 odst. 1, a to tak, že spoluvlastníci jsou ohledně věci oprávněni a povinni společně a nerozdílně. Ve vztahu ke třetím osobám má spoluvlastník ohledně svého podílu především právo s ním disponovat, to je však omezeno v případě převodu podílu předkupním právem ostatních spoluvlastníků, pokud se nejedná o převod osobě blízké. Převod podílu nerespektující předkupní právo je postižen relativní neplatností podle ustanovení § 40a.

Vznik a zánik podílového spoluvlastnictví

Stran vzniku podílového spoluvlastnictví neobsahuje občanský zákoník žádný zvláštní režim, proto může, jak bylo výše uvedeno, vzniknout shodnými způsoby jako výlučné vlastnictví věci. Občanský zákoník obsahuje některá ustanovení, podle kterých vzniká podílové spoluvlastnictví přímo ze zákona. Příkladem lze jmenovat ustanovení § 150 odst. 4 realizující zákonnou domněnku vypořádání společného jmění manželů.

Spoluvlastnictví může zaniknout obvyklými způsoby, kterými dochází k zániku výlučného vlastnictví, nebo může být zrušeno. Zrušení lze dosáhnout buď dohodou spoluvlastníků, nebo rozhodnutím soudu. Soud rozhoduje o zrušení spoluvlastnictví a jeho vypořádání na návrh některého ze spoluvlastníků (§ 142). Toto rozhodnutí soudu má konstitutivní povahu.

Způsoby zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví

Stejně jako vlastníka věci nelze nutit, aby setrval ve svém vlastnickém vztahu k nějaké věci, nelze to samé požadovat ani po podílových spoluvlastnících. Rozhodne-li se některý z nich svého spoluvlastnického práva zbavit, musí existovat mechanismus, kterým tak lze učinit – tím je zrušení spoluvlastnictví. Podle českého právního řádu se tak může stát dohodou spoluvlastníků (§ 141) nebo rozhodnutím soudu na návrh některého ze spoluvlastníků (§ 142 odst. 1). Výjimkou z výše uvedeného principu je ustanovení § 142 odst. 2, podle něhož z důvodů zvláštního zřetele hodných soud spoluvlastnictví nezruší a nevypořádá příkázáním jednomu ze spoluvlastníků nebo prodejem věci a rozdělením výtěžku.

Dohoda spoluvlastníků

Zrušení a vypořádání spoluvlastnictví dohodou je zákonodárcem preferovaným způsobem ukončení spoluvlastnického vztahu a má své místo tam, kde ke zrušení

spoluvlastnictví existuje shodná vůle a i ohledně jeho vypořádání je možné nalézt konsensus. Spoluvlastnictví takto může zaniknout na straně jednoho, nebo i všech spoluvlastníků.

Obsahem dohody musí být jednak to, že se spoluvlastnictví zrušuje a v jakém rozsahu, a dále zde musí být provedeno vypořádání. V případě, kdy je předmětem spoluvlastnictví nemovitá věc, je obligatorní písemná forma dohody (§ 141 odst. 2 *expressis verbis*, jinak možno dovodit z ustanovení § 46 odst. 1). V opačném případě mají spoluvlastníci povinnost vydat si na požádání písemné potvrzení o tom, jak se vypořádali. To, že z praktického hlediska je písemná forma vhodná i v situacích, kdy ji zákon nepředepisuje, není třeba podotýkat. Předmětem vypořádání ve smyslu definice z úvodu je především věc ve zrušovaném podílovém spoluvlastnictví, a to jako celek. Ač to zákon výslovně neuvádí, je třeba vypořádat i právní vztahy vzniklé v souvislosti s existencí společné věci, do úvahy padají například investice (viz dále) či věcná práva k věci cizí (např. zástavní právo). To platí především při zrušení a vypořádání spoluvlastnictví soudem, kdy lze očekávat spory i v této oblasti³. Subjekty dohody o vypořádání jsou zásadně všichni podíloví spoluvlastníci společné věci, a to i tehdy pokud se postavení některých z nich na základě této dohody nemění. K uzavření dohody je totiž nutný konsensus všech spoluvlastníků, nejedná se zde o hospodaření se společnou věcí ve smyslu ustanovení § 139 odst. 2 a princip majorizace zde tak nemá místo. Zvláštní situaci, kdy jde o převod celého podílu jednoho spoluvlastníka druhému, který se tak stává výlučným vlastníkem celé věci, je nutno subsumovat pod ustanovení § 141 – tedy posoudit jako zrušení spoluvlastnictví dohodou, nikoliv jako převod podílu podle § 140⁴.

Vyjma formy zákon ohledně vlastní dohody o vypořádání neupravuje žádné další detaily. Vypořádání lze provést libovolným způsobem, který neodporuje obecným požadavkům na právní úkon a speciálním právním předpisům, které se mohou na věc vztahovat⁵. V úvahu připadá zejména reálné rozdělení věci (je-li to možné), přenechání společné věci jednomu či některým ze spoluvlastníků a nakonec i prodej věci s následným rozdělením výtěžku. Podmínkou rozdělení ale může být vznik takové samostatné věci, jejíž

---

³ Rozhodnutí NS 4 Cz 11/69: „*Vypořádání ve smyslu § 142 o. z. se provádí jako vypořádání v nejširším slova smyslu, v jeho rámci se přihlíží např. i k tomu, zda a do jaké míry některý z dřívějších podílových spoluvlastníků zhodnotil společnou nemovitou věc investicemi apod.*“

⁴ Nabídka učiněná za této situace a v tomto smyslu je návrhem na zrušení podílového spoluvlastnictví dohodou, a nikoliv nabídkou v rámci výkonu předkupního práva, podrobnosti viz 22 Cdo 2476/2005.

⁵ Ty mohou v konkrétním případě způsobit i právní nemožnost dělitelnosti věci (ať už absolutně, nebo konkrétně dohodnutým způsobem), například v důsledku ustanovení § 12 odst. 3 zákona 289/1995 (lesní zákon).

existence vyhovuje zvláštnímu právnímu předpisu. Například při dělení staveb je její vznik podmíněn souladem její existence se stavebními předpisy.

Účinky dohody o vypořádání působí pouze inter partes, a dohoda tak tedy nemůže být k tíži třetích osob. Ohledně právních vztahů vzniklých za trvání spoluvlastnictví tak platí dále jejich solidarita. Věcná práva třetích osob zůstávají též zachována. Pokud k věci existovalo zástavní právo, jejím rozdělením na více věcí vzniká k těmto věcem simultánní zástavní právo⁶.

Otázka investic

Investice vynaložené na společnou věc jsou ve své podstatě hospodařením se společnou věcí podle ustanovení § 139 odst. 2. Z tohoto hlediska je významné rozlišovat investice vynaložené se souhlasem spoluvlastníků nebo na základě majority na jedné straně a investice učiněné bez toho (tedy v rozporu s § 139 odst. 2) na straně druhé. Rozdíl, dle judikatury, spočívá v okamžiku, kdy je pohledávka vůči ostatním spoluvlastníkům za investici splatná, a tedy i v okamžiku, kdy začne běžet promlčecí lhůta. V prvním případě je to od okamžiku vynaložení nákladu, v druhém od okamžiku zániku spoluvlastnictví. Z pohledu dohody však není promlčení rozhodující, neboť neklade realizaci vůle při uzavírání dohody spoluvlastníků překážky. Komplikovanější je situace, kdy k dohodě nedojde, neboť promlčených práv se pak nelze u soudu úspěšně domoci. Blíže k tomu v kapitole „Zrušení rozhodnutím soudu“ bod „příkázání věci“. Otázkou může být, zda je v rámci dohody opravdu nutné investice vypořádat. Účelem dohody je jednak ukončení spoluvlastnického vztahu a jednak vypořádání mezi spoluvlastníky. Způsob tohoto vypořádání je plně na vůli spoluvlastníků, pokud takový úkon neodporuje obecným ustanovením občanského zákoníku o právních úkonech. Aby však bylo dosaženo vypořádání – tj. likvidace původních a nastolení nových právních vztahů subjektů k věci a mezi nimi navzájem ohledně této věci, je nutné do dohody závazky plynoucí z investic zahrnout. Pokud nejsou vyjádřeny explicitně, je nutno vycházet z předpokladu, že dohodou nastolovaný stav je implicitně reflektuje. Leda by se jednalo o závazky, které při uzavírání dohody nebyly známy.

Zrušení rozhodnutím soudu

Dohoda spoluvlastníků o zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví je preferovaným způsobem ukončení spoluvlastnického vztahu, avšak v případě, že k ní nedojde

---

⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu 29 Odo 661/2006

je možné se domáhat zrušení a vypořádání vztahu u soudu. Předpokladem k podání návrhu na zrušení a vypořádání spoluvlastnictví je pouze absence dohody, tedy přetrvávající existence spoluvlastnictví.

K podání návrhu je aktivně legitimován kterýkoliv ze spoluvlastníků, bez ohledu na velikost svého podílu a na to, zda ostatní s takovým návrhem souhlasí, či nikoliv. Podání návrhu nepodléhá režimu § 139 a princip majority se zde tak neuplatní. Rozhodování je svou podstatou iudicium duplex a soud tu není vázán podaným návrhem, co do způsobu vypořádání. Účastníci řízení jsou zásadně všichni spoluvlastníci, v řízení je nutno zjistit jejich okruh. V rámci řízení pak provede soud zrušení a následně vypořádání spoluvlastnictví. Při volbě způsobu vypořádání je vázán zásadami vyplývajícími z ustanovení § 142 odst. 1. Rozhodnutí ve věci má konstitutivní povahu.

Ustanovení § 142 odst. 1 jednak taxativně vypočítává způsoby, jimiž může soud podílové spoluvlastnictví vypořádat, a zároveň dále určuje pořadí, v jakém jsou jednotlivé způsoby vypořádání soudem prozkoumávány. Jedná se v první řadě o rozdělení věci, dále o přikázání věci jednomu nebo více spoluvlastníkům a nakonec o nařízení prodeje s rozdělením výtěžku mezi spoluvlastníky podle velikosti jejich podílů. Toto pořadí je pro postup soudu závazné. Teprve tehdy, není-li možné věc dobře rozdělit, lze přistoupit k přikázání věci jednomu nebo více spoluvlastníkům, a teprve pokud nikdo z nich nemá o věc zájem, je možné nařídit prodej věci. Při své činnosti soud podle ustanovení § 142 odst. 1 věta druhá přihlédne k velikosti podílů a účelnému využití věci. Správná interpretace tohoto ustanovení je nejasná a je v literatuře podávána různě. Podle jedné skupiny názorů se týká pouze přikázání věci⁷, podle druhé dopadá i na ostatní způsoby, což se pak de facto týká navíc jen posouzení „dobré dělitelnosti“ věci. Kloním se spíše k druhé variantě⁸.

---

⁷ Usnesení 22 Cdo 2568/2003 a rozsudek 4 Cz 79/66 (vycházející ovšem z jiného znění zákona)

⁸ Tomuto závěru nasvědčuje systematické umístění věty v odstavci 1, i to, že tam, kde je nutno zmínit zvláštní kritérium rozhodování, je tak učiněno – věta třetí za středníkem, kde je opět akcentováno účelné rozdělení věci, tentokrát v souvislosti s jejím přikázáním. Diskutovaná věta druhá byla vnesena novelou č. 509/1991 Sb., do té doby zákon znal pouze část věty třetí za středníkem, zdůrazňující účelné využití věci při rozdělení. Judikatura do té doby vycházela právě z tohoto znění § 142 odst. 1 a její závěry je nutno přijímat s ohledem na tuto skutečnost. Do zmíněné novely zákon v původním znění věty druhé ukládal: „*Jestliže je to možné, rozdělí soud věc mezi spoluvlastníky podle výše podílů.*“ Nově pak věta druhá zní „*Přihlédne přitom k velikosti podílů a účelnému využití věci.*“ Ustanovení § 142 odst. 1 tak už dále neobsahuje výslovné určení způsobu vypořádání rozdělením věci, nýbrž toto nyní vyplývá negace z hypotézy věty třetí. Nové znění věty druhé se tak musí vztahovat na celé ustanovení odstavce 1. Součástí posuzování, zda je dělení věci dobře možné, by tedy měla být, mimo jiné, i otázka účelného využití. Judikát 4 Cz 79/66 reprezentující opačný názor vychází ze znění zákona před novelou, novější 22 Cdo 2568/2003 se na něho odvolává bez konfrontace se změněným zněním ustanovení.

Rozdělení věci

Rozdělení věci je preferovaným způsobem vypořádání zaniklého spoluvlastnictví soudem. Pro to, aby k němu mohl soud ve svém rozhodnutí přistoupit, je nejen nutné, aby byla věc dělitelná, nýbrž její rozdělení musí být „dobře možné“. Pouhá fyzická (a právní) dělitelnost věci tu nestačí. Nutnost takové podmínky vyplývá a contrario z toho, že nemožnost dobrého rozdělení je hypotézou jiného postupu při vypořádání. Do výkladu termínu „dobře možné“ je tak nutno dále zahrnout mimo jiné posouzení velikosti nákladů nutných na provedení rozdělení věci, otázku funkčnosti a účelnosti využití takto vzniklých věcí a případné další okolnosti individuálního případu. Velikost nákladů nutných k rozdělení věci (nejčastěji nemovitosti) se posuzuje na základě znaleckých posudků. Jejich nepřiměřená výše k ceně věci nebo majetkovým poměrům spoluvlastníků provedení rozdělení vylučuje⁹. Často může nastat situace, kdy možné varianty rozdělení věci neodpovídají podílům jednotlivých spoluvlastníků. Zákon na takovou situaci výslovně nepamatuje, podle převládajícího názoru je však možné takové rozdělení provést za současné finanční kompenzace takto vzniklého nepoměru. Velikost takové kompenzace však bude nutno v konkrétním případě zvážit a následně rozhodnout, zda je i za takových okolností věc stále dobře dělitelná. Přitom se zohlední zejména objektivní možnost poskytnutí náhrady.

Posouzení otázky dělitelnosti movitých věcí obvykle nečiní větší problémy. Komplexnější problematika se týká dělení nemovitých věcí. Pro dělení pozemků je opět důležitá jejich faktická, funkční a právní dělitelnost. Musí tak vzniknout pozemky funkčně využitelné, se zajištěným přístupem (v této souvislosti lze mezi rozdělovanými pozemky zřídit věcné břemeno spočívající v právu cesty), s dostatečnou rozlohou, neodporující svou existencí zvláštním právním předpisům. Při dělení staveb přichází do úvahy zásadně vertikální dělení, nikoliv tedy horizontální dělení „po patrech“. Za výjimku z této zásady lze považovat jen dělení se vznikem bytových jednotek podle zákona č. 42/1994 Sb., zákon o vlastnictví bytů (ZoVB). Zmíněným vertikálním dělením musí vzniknout dvě samostatné věci vyhovující stavebním předpisům, a to i za cenu dodatečných výdajů na provedení úprav. Výši těchto nákladů je však nutné posoudit vzhledem k ceně nemovitosti a majetkovým poměrům spoluvlastníků, neboť jejich neúměrná výše rozdělení brání. Předmětem vlastnického práva však může být nejen nemovitost jako celek, ale i bytová jednotka. Zákon č. 42/1994 Sb. (ZoVB) pak v ustanovení § 5 odst. 2 výslovně uvádí, že vlastnictví jednotky může vzniknout

---

⁹ Usnesení NS 22 Cdo 92/2005, usnesení NS 22 Cdo 892/2006

na základě dohody o vypořádání podílového spoluvlastnictví, nebo na základě soudního rozhodnutí, jímž se takové spoluvlastnictví zrušuje a vypořádává. V této souvislosti je nutné se zabývat vztahem tohoto ustanovení zákona o vlastnictví bytů a ustanovení § 142 odst. 1 ObčZ, a to jednak z pohledu, zda se jedná o zcela nový způsob vypořádání, či nikoliv, a za druhé z pohledu, kam jej zařadit v posloupnosti zavedené § 142 odst. 1. Dle mého názoru se jedná pouze o nový způsob rozdělení (nikoliv vypořádání) věci. Zaniká tu spoluvlastnictví k původní věci a utváří se jednak vlastnictví k bytovým jednotkám a dále spoluvlastnictví ke společným částem domu. V posloupnosti způsobů vypořádání, kterou je soud při rozhodování vázán, patří rozdělení na bytové jednotky do kategorie rozdělení věci. V konkurenci obvyklého vertikálního dělení stavby pak bude figurovat až na druhém místě, neboť k jeho provedení je navíc potřeba další okolnosti – totiž toho, aby soužití bývalých spoluvlastníků bylo možné bez přetrvávajících rozporů (to zde bude také jedna z podmínek posouzení „dobré dělitelnosti“). Shodný závěr o pozici v hierarchii způsobů vypořádání je též vyjádřen v judikatuře Ústavního soudu¹⁰. Další významnou otázkou je, zda může soud tento způsob vypořádání použít proti vůli spoluvlastníků. Ustanovení § 142 odst. 1 věta poslední takové rozhodnutí nevylučuje, neboť věcí je zde míněna věc původní, nikoliv však nová věc, vzniklá rozdělením. K posouzení tedy zbývá, zda je možné spoluvlastníka nutit do nového spoluvlastnického vztahu, tentokrát ke společným prostorům. Záporná odpověď by znamenala podstatné omezení použitelnosti tohoto typu vypořádání soudem, neboť by tak k němu byl nutný souhlas všech spoluvlastníků. Spoluvlastnictví společných prostor domu je podílovým spoluvlastnictvím sui generis, neboť § 3 odst. 1 ZoVB použití obecných ustanovení občanského zákoníku o podílovém spoluvlastnictví na spoluvlastnictví společných prostor vylučuje. Ustanovením § 8 odst. 1 ZoVB je dále dáno, že podíl na společných částech domu přechází při převodu nebo přechodu vlastnictví jednotky společně s ním. Takový spoluvlastnický vztah pak není vztahem samostatným, nýbrž sdílí osud primárního vlastnického vztahu k jednotce. Z tohoto důvodu je věc třeba posuzovat shodně jako rozdělení věci podle § 142 odst. 1 a rozdělení na bytové jednotky proti vůli spoluvlastníka tak označit jako přípustné.

Přikázání věci

Přikázání věci přichází do úvahy až tehdy, nejsou-li dány podmínky pro rozdělení věci. Věc je možno přikázat jednomu ze spoluvlastníků bez ohledu na to, zda stojí na straně

---

¹⁰ Nález ÚS I. ÚS 174/05

žalobce či žalovaného, nebo několika spoluvlastníkům, z nichž žádný není na straně žalující¹¹, musí se však vždy jednat o subjekt spoluvlastnického vztahu, nikoliv o subjekt stojící mimo. Příkázání věci se děje za přiměřenou náhradu, jejíž výše je součástí rozhodnutí.

Při rozhodování o příkázání věci se hodnotí určitá subjektivní a objektivní kritéria. Ta vystupují buď jako podmínky příkázání vůbec v rovině jedné, nebo jako vodítka, kterému ze subjektů spoluvlastnického vztahu věc přikázat, v rovině druhé. Tato vodítka je pak nutno hodnotit v souhrnu s ohledem na okolnosti konkrétního případu¹². Mezi subjektivní kritéria patří především to, že spoluvlastník, jemuž má být přikázáno, má o věc zájem, a dále pak jeho bonita ve smyslu ochoty vyplatit ostatním spoluvlastníkům přiměřenou náhradu. Nutnost souhlasu subjektu s příkázáním lze vyvodit z ustanovení § 142 odst. 1 věta poslední. Z něho a contrario vyplývá, že chce-li některý ze spoluvlastníků věc pro sebe, může být některému z nich přikázána. Následně lze dovést, že se musí jednat o subjekt, jenž má o věc zájem, a to vyloučením opaku za pomoci argumentace ad absurdum. Nadto by příkázání proti vůli subjektu také těžko naplnilo aspekt účelného využití věci (§ 142 odst. 1 věta třetí za středníkem). Nelze totiž čekat, že ten, kdo nemá o věc zájem, ohledně ní naplní ono účelné využití. Souhlas subjektu s příkázáním tak figuruje v obou rovinách, tedy jako (subjektivní) podmínka i vodítko. Otázka bonity ve smyslu ochoty financovat přiměřenou náhradu je pak spíše (subjektivním) vodítkem k volbě mezi subjekty, které mají o příkázání věci zájem¹³. Objektivní kritérium obsahuje ustanovení § 142 odst. 1, a to jako přihlídnutí k velikosti podílů a k účelnému využití věci; toto kritérium je spíše vodítkem¹⁴. K němu je nutno ještě přibrat otázku bonity, tentokrát jakožto objektivní schopnosti poskytnout náhradu. Ta figuruje v obou rovinách, tj. jednak jako (objektivní) vodítko, a současně i jako (objektivní) podmínka příkázání vůbec. Tam, kde vychází aplikace zákonných kritérií rovnocenně pro více účastníků, je možné použít jako vodítka i jiné skutečnosti¹⁵. Důležitým vodítkem může být též

---

¹¹ Jinak by nedošlo ke zrušení spoluvlastnického vztahu k věci u subjektu, který se toho domáhá.

¹² Rozsudek NS 22 Cdo 1644/2005

¹³ Usnesení NS 22 Cdo 1604/2005. Z rozhodnutí: „*Občanský zákoník v § 142 odst. 1 pro vypořádání podílového spoluvlastnictví uvádí jen dvě kriteria, a to velikost podílů a účelné využití věci. Vyznívá-li jejich řádná aplikace pro strany sporu rovnocenně, záleží jen na soudu, které z dalších relevantních okolností případu (zejména schopnost a včasnost zaplacení přiměřené náhrady ve smyslu uvedeného ustanovení) vyhodnotí ve prospěch té které strany.*“

¹⁴ Totiž v okamžiku, kdy věc nelze rozdělit a zároveň má některý ze spoluvlastníků o věc zájem a objektivně je schopen poskytnout přiměřenou náhradu, nezbyvá než věc přikázat – bez ohledu na eventuelní účelnost. Nemůže se tak jednat o podmínku příkázání.

¹⁵ Rozsudek NS 22 Cdo 1644/2005

existence zástavního práva ke spoluvlastnickému podílu. V případě přikázání věci stávajícímu zástavnímu dlužníku je možno předejít řadě komplikací se stanovením přiměřené náhrady.

Podle ustanovení § 142 odst. 1 je při přikázání věci jednomu nebo více spoluvlastníkům nutno poskytnout přiměřenou náhradu tomu okruhu spoluvlastníků, jenž je ze spoluvlastnictví rozhodnutím soudu vylučován. Zákon náhradu specifikuje pouze jako přiměřenou bez dalších podrobností. Ke stanovení její výše existuje konstantní judikatorní pravidlo, podle něhož je základem pro určení výše náhrady obvyklá cena věci v daném místě v okamžiku rozhodování. Výše náhrady se pak určí z této ceny podle velikosti podílu vylučovaného spoluvlastníka. Výše náhrady tedy není cenou, za niž lze daný podíl na věci prodat a jejíž velikost může být výrazně postižena právě existencí spoluvlastnictví, nadto je nezdědká obtížně zjistitelná s dobrou vypovídací schopností. Zjištěnou obecnou cenu není možné snížit s odůvodněním, že k věci, jež je předmětem vypořádání, aktuálně existuje spoluvlastnický vztah¹⁶. Obecná cena není bez dalšího ani cenou, za niž lze věc reprodukovat, i když by tato byla nižší než cena obvyklá v daném místě a čase¹⁷.

Obvyklá cena, a tím i přiměřená náhrada může být ovlivněna právní vadou věci, například vážnou vadou zástavním právem. Taková skutečnost může navodit obtížněji řešitelné situace, závislé na druhu právní vady, a také na tom, zda zatěžuje věc celou, nebo pouze konkrétní podíl. Judikatura je na tyto případy poměrně chudá a i literatura se věcí zbývá spíše v náznacích^{18,19}. Jedno z mála soudních rozhodnutí – rozhodnutí Krajského soudu v Ústí nad Labem č.j. 10 Co 275/2006 pouze konstatuje „*Při vypořádání podílového spoluvlastnictví k nemovitostem zatíženým zástavním právem v případě přikázání podílu jednomu nebo více spoluvlastníkům za přiměřenou náhradu, je nezbytné ve zjištěné tržní ceně nemovitostí zohlednit i hodnotu zástavního práva vážnoucího na nemovitostech.*“ Nejméně komplikovaná je situace, kdy zástavní právo vázne pouze na podílu toho, jemuž je věc přikazována. V situaci, kdy je zatížena celá věc, nebo kdy je věc přikazována tomu, na jehož podílu

---

¹⁶ Rozsudek NS 22 Cdo 539/2003

¹⁷ Rozsudek NS 22 Cdo 346/2000. Z rozhodnutí: „*Obstarání obdobné věci nemusí znamenat jen její vybudování, ale také její koupení. Proto při stanovení přiměřené náhrady za spoluvlastnický podíl žalovaného je třeba vycházet nejen z reprodukční ceny, ale, byť jsou k tomu oprávněné výhrady, jak se podává z doplňku znaleckého posudku Ing. Z. K. ze dne 15. dubna 1997, přihlížet i k cenám, za něž byly prodány obdobné nemovitosti v téže lokalitě. Přiměřená náhrada tudíž musí odrážet poptávku a nabídku v daném místě a čase.*“

¹⁸ Např.: Králík M.: *Podílové spoluvlastnictví v občanském zákoníku*; C.H.Beck, 2008 (s. 217)

¹⁹ Chalupa L.: *Přikázání společné věci zatížené zástavním právem*, Právní rádce 10/2005 (s. 20). Autor se zde však především zabývá víceméně pouze obranou proti účelovému zřízení zástavního práva ke spoluvlastnickému podílu, jehož cílem je zabránit přikázání věci jinému spoluvlastníku.

zástavní právo nevázne, je třeba existenci zástavního práva ocenit. Situací tak může nastat pestré spektrum. Například pokud k podílu jednoho ze spoluvlastníků existuje zástavní právo zajišťující právo třetí osoby, která stojí mimo spoluvlastnický vztah, a věc je přikazována jinému ze spoluvlastníků. Ten tak získává věc zatíženou zástavním právem, aniž může ovlivnit případnou realizaci zástavy a její velikost. Jako obecně vhodné se může jevit ocenění zástavního práva ve výši nesplacené části závazku, který zajišťuje společně s příslušenstvím a následné přiměřené snížení náhrady poskytované podle § 142 odst. 1. Velikost takového snížení by pak vyplývala z konkrétní situace. I tak ale tento postup obsahuje určité nedostatky – jednak výše příslušenství se může časem měnit a jednak zánik (i jen postupné snižování nesplacené části) zajištěného závazku znevýhodní toho, jemuž byla na základě již zaniklého zástavního práva snížena náhrada poskytovaná podle § 142 odst. 1. To to by bylo vhodné v rámci rozhodnutí realizujícího vypořádání ošetřit. Jinak by se muselo následně postupovat podle ustanovení o bezdůvodném obohacení.

Při vypořádání je též, na základě návrhu, nutno přihlédnout k otázkám investic (vypořádání v širším smyslu)²⁰. Tento judikatorní závěr je vyjádřen již v rozhodnutí Nejvyššího soudu 4 Cz 11/69²¹. Judikaturou je v zásadě zastáván názor, že investice provedené v souladu s § 139 odst. 2 – tedy ty, jež byly provedeny na základě konsensu nebo majority zatěžují (není-li jiné dohody) ve výši vypočtené z velikosti vynaložených prostředků, kdežto investice učiněné v rozporu se zmíněným ustanovením, zatěžují ve výši vypočtené ze zhodnocení věci (z titulu bezdůvodného obohacení). Problematickým místem je zde vznik okamžiku nároku na úhradu investice, s čímž souvisí i běh promlčecí doby a následné promlčení²². V případě, že investice byla učiněna v souladu s pravidly pro hospodaření s věcí § 139 odst. 2, jsou nároky z toho vzniklé splatné již za doby trvání spoluvlastnictví²³. Naproti tomu v opačném případě záleží na tom, zda se jednalo o nutné, či nikoliv nutné náklady. V prvním případě jsou nároky z nich vzešlé splatné již za trvání spoluvlastnictví, v opačném případě až po jeho zrušení.²⁴ Praktická potíž takového přístupu může nastat tehdy, pokud

---

²⁰ O jejich vypořádání se rozhoduje samostatným výrokem, viz rozhodnutí NS 3 Cz 9/89,

²¹ 4 Cz 11/69: „Vypořádání ve smyslu § 142 o. z. se provádí jako vypořádání v nejširším slova smyslu, v jeho rámci se přihlíží např. i k tomu, zda a do jaké míry některý z dřívějších podílových spoluvlastníků zhodnotil společnou nemovitou věc investicemi apod.“

²² Judikatorně rozvedeno v rozsudku NS 3 Cz 29/1979.

²³ Rozhodnutí NS 22 Cdo 1596/2000 a 22 Cdo 599/99

²⁴ Rozsudek NS 22 Cdo 599/99. Ovšem v rozsudku NS 22 Cdo 1644/2005 lze nalézt tvrzení, které rozlišení na nutné a nikoliv nutné náklady stírá. Vzhledem k tomu, že toto rozhodnutí se tématem rozlišení na „nutné a nikoliv nutné náklady“ nezabývá, a toto téma je tak pod jeho rozlišovací schopností, je otázkou, zda se jedná o

v původně jinak bezproblémově fungujícím spoluvlastnickém vztahu, kde některý ze spoluvlastníků investoval, aniž z nějakých (např. rodinných) důvodů požadoval včasnou úhradu svých investic, nastanou rozpory a snahy o jeho ukončení. Tehdy mohou do popředí vystoupit i otázky úhrad minulých investic. Období bezproblémového fungování spoluvlastnického vztahu může být dlouhé, a snadno tak může dojít k jejich promlčení, čímž se pak stávají obtížně vymahatelnými. V úvahu pak připadá pouze možnost rozporování námítky promlčení se zásadou dobrých mravů zakotvenou v § 3. Otázkou rozporu námítky promlčení s dobrými mravy se již zabýval ve své judikatuře Ústavní soud, přičemž dospěl k závěru, že vůči námitce promlčení lze její rozpor s dobrými mravy uplatnit²⁵. Použití v praxi bude však výjimečné. Proto by, dle mého názoru, byla *de lege ferenda* vhodná buď komplexnější úprava hospodaření se společnou věcí, kam investice spadají, nebo taková úprava promlčení, kdy u těchto vztahů za trvání spoluvlastnictví promlčení nepoběží.

Nařízení prodeje věci

Podle dikce zákona tento – poslední – způsob vypořádání nastupuje tehdy, nemá-li o věc zájem žádný ze spoluvlastníků. Jak již bylo výše uvedeno, může nastat situace, kdy věc nelze rozdělit a zároveň ji však nelze ani přikázat, byť o ní některý ze spoluvlastníků projevuje zájem (např. pro nedostatek bonity znemožňující poskytnutí přiměřené náhrady). Pokud by byl aplikován doslovný výklad premisy nařízení prodeje „*nechce-li věc žádný ze spoluvlastníků*“, nebylo by tehdy možné vypořádání provést. Je tedy na místě použít extenzivní výklad, který bude disjunkcí subjektivní podmínky „*nechce-li*“ a objektivní podmínky s významem „*nelze-li*“ (provést vypořádání jinak). Norma získaná tímto výkladem normativního textu ustanovení §142 odst. 1 tedy bude znít ve smyslu: „*Nechce-li věc žádný ze spoluvlastníků nebo nelze-li vypořádání provést žádným jiným způsobem uvedeným v zákoně, nařídí soud ...*“. Fakticky stejný závěr obsahuje usnesení NS č.j. 22 Cdo 1563/99²⁶.

Soudním rozhodnutím se v případě tohoto způsobu vypořádání jednak spoluvlastnictví zrušuje a dále se jím nařizuje prodej věci a způsob rozdělení výtěžku mezi bývalé

---

vyslovení nového názoru (avšak bez bližší argumentace), nebo jen o zjednodušenou reflexi dřívějšího rozhodnutí 22 Cdo 599/99.

²⁵ Nález Ústavního soudu II ÚS 309/95. „*Ustanovení § 3 občanského zákoníku, dle kterého výkon práv nesmí být v rozporu s dobrými mravy, platí i pro výkon práva vznést námitku promlčení.*“

²⁶ 22 Cdo 1563/99: „*Podmínky pro přikázání věci za přiměřenou náhradu ve smyslu § 142 odst. 1 ObčZ nejsou dány, i když žalobce navrhuje, aby věc, již nelze rozdělit, byla přikázána jemu, jestliže nemá na zaplacení přiměřené náhrady, sám nechce věc užívat a hodlá ji naopak prodat, pokud mu bude přikázána a jestliže ani další spoluvlastník přikázání věci do svého vlastnictví za náhradu nenavrhuje. V takovém případě může soud nařídít prodej věci.*“

spoluvlastníky. Pravomocný rozsudek tedy ruší spoluvlastnický vztah a dále je titulem pro výkon rozhodnutí prodejem věci. K podání takového návrhu je pak oprávněn kdokoliv z bývalých spoluvlastníků. Pro faktické vypořádání touto cestou je tak ještě nutný výkon rozhodnutí²⁷. V této souvislosti vznikají dvě otázky, první je právní režim ohledně společné věci do doby výkonu rozhodnutí a s tím související otázka po jejím statu quo pro případ, že k výkonu rozhodnutí nedojde. Druhá otázka související s naznačenou situací zní, jak lze v takové situaci (výkon rozhodnutí nenastal) vypořádání realizovat, tj. zda je možné, aby prodej realizovali bývalí spoluvlastníci mimo proces výkonu rozhodnutí, nebo zda je dokonce možné ve věci uzavřít dohodu. Jak již bylo uvedeno, okamžikem právní moci rozsudku nařizujícího prodej věci spoluvlastnictví sice zaniká, ale k vypořádání jí nedochází, pouze je stanoven způsob, jakým k němu má dojít²⁸. K faktickému vypořádání pak dojde až vlastním výkonem rozhodnutí. Režim bývalé společné věci zákon výslovně neupravuje. V takovém případě je třeba postupovat podle ustanovení § 853 a je nutno použít ustanovení „... *tohoto zákona, která upravují vztahy obsahem i účelem jim nejbližší*“, tedy analogii zákona. Těmito ustanoveními jsou nepochybně opět ustanovení upravující podílové spoluvlastnictví. Na právní režim věci v období mezi právní mocí rozsudku a faktickým vypořádáním tak v případě její správy dolehne ustanovení § 139. Ohledně vypořádání (vyjma jeho provedení výkonem rozhodnutí) je pak situace složitější. Postup, kdy by bývalí spoluvlastníci provedli prodej věci a rozdělení výtěžku (v souladu s rozhodnutím) sami mimo proces výkonu rozhodnutí, a tím vlastně realizovali obsah rozhodnutí, je oprávněný, neboť je jím realizován výrok soudu. Otázkou je, jak nahlížet na situaci, kdy by bývalí spoluvlastníci chtěli následně provést vypořádání jinak, například proto, že se prodej věci nepovedlo uskutečnit. Je zde totiž závazné rozhodnutí nařizující způsob vypořádání, a to prodejem věci. Přiměřená aplikace ustanovení § 142 odst. 1 (tedy domáhání se nového soudního rozhodnutí) na věc se zrušeným, avšak nevypořádaným spoluvlastnictvím není možná, neboť v takovém případě tvoří existující rozhodnutí ohledně vypořádání překážku *rei iudicatae*, přičemž je jedno, zda eventuálně následné vykonávací řízení proběhlo neúspěšně, či neproběhlo vůbec. Jiná věc je, pokud by existovaly skutečnosti umožňující obnovu řízení, kdy by bylo možno věc znovu projednat. Takovou skutečností by ale nerealizace prodeje věci sama o sobě být nemohla, neboť bez dalšího by soud, vzhledem k zákonem stanovené poslušnosti způsobů vypořádání,

---

²⁷ Rozhodnutí MS v Praze 11 Co 330/66: „*Předpokladem pro zahájení řízení o prodej nemovitosti po zrušení podílového spoluvlastnictví je nařízení výkonu rozhodnutí soudem. Výkon lze nařídit jen na návrh některého ze spoluvlastníků*“

²⁸ Rozhodnutí Městského soudu v Praze 11 Co 330/66

musel opět dojít ke shodnému závěru - k nařízení prodeje. Zbývá tedy ke zvážení situace, kdy by se bývalí spoluvlastníci chtěli za existence pravomocného rozhodnutí nařizujícího prodej věci o vypořádání dohodnout (a obsahem dohody by bylo něco jiného než prodej věci a rozdělení výtěžku). Rozhodnutí ve věci se vztahuje pouze na účastníky, ti však mohou následně upravit své vzájemné vztahy hmotněprávním úkonem odlišně od rozhodnutí. To lze ovšem provést jen tehdy, jde-li o věc, která je zcela a výlučně v jejich dispozici. Příkladem se může jednat o následné prominutí dluhu, uzavření dohody o vypořádání podílového spoluvlastnictví do této kategorie spadá patrně také. Z toho vyplývá, že diskutovanou dohodu je možné uzavřít. Takový závěr také koresponduje s obecnou zásadou přednosti dohody před jiným postupem, jež se uplatňuje v občanském právu. Platným uzavřením zmíněné dohody o vypořádání (bude se jednat již jen o dohodu o vypořádání, neboť spoluvlastnictví bylo zrušeno rozhodnutím) se vypořádání fakticky provede. Eventuelní návrh na výkon rozhodnutí nařizujícího prodej věci již následně nelze podat, neboť předmět vypořádání, jímž je nevypořádané zrušené podílové spoluvlastnictví (nikoliv věc sama), již neexistuje.

Nezrušení a nevypořádání podílového spoluvlastnictví

Podle ustanovení §142 odst. 1 z důvodů zvláštního zřetele hodných soud nezruší, a tedy ani nevypořádá spoluvlastnictví prikázáním věci, nebo prodejem věci a rozdělením výtěžku. Tato možnost prolamuje zásadu, podle níž nikdo nemůže být nucen k setrvávání ve vlastnickém (spoluvlastnickém) vztahu, avšak jen v situacích, kdy není možno věc (dobře) rozdělit. Výklad pojmu „důvody zvláštního zřetele hodné“ podává judikatura²⁹. Vzhledem k tomu, že v této situaci nedochází k vypořádání, nebude zde této problematice věnována další pozornost.

---

²⁹ Rozhodnutí 3 Cz 24/86, stanovisko NS Cpj 37/88

Společné jmění manželů a jeho vypořádání

Společné jmění manželů

Právní institut společného jmění manželů (SJM) je našim právním řádem ovládnut ustanoveními celkem jedenácti paragrafů platného normativního textu, které upravují tento institut počínaje vymezením předmětu společného jmění, přes jeho změny a správu až po jeho vypořádání. Úpravu nalezneme v hlavě druhé občanského zákoníku (zákon č. 40/1964 Sb.) v rozmezí § 143 až § 151 a v § 136, kam byl zaveden novelou č. 91/1998 Sb., a nahradil do té doby platný institut bezpodílového spoluvlastnictví manželů. Normativní právní text české úpravy je poměrně stručný dávající při konstrukci konkrétní normy značný prostor výkladu, což na jedné straně snižuje právní jistotu a na straně druhé umožňuje větší flexibilitu při reflexi vývoje společnosti. Úloha soudního výkladu (judikatury) je zde proto velmi významná.

Společné jmění manželů může vzniknout jen mezi manžely (§ 136 odst. 2) a je vymezeno v § 143 jako souhrn majetku a závazků. Jeho vymezení je pozitivní v obecné rovině „majetek nabytý některým z manželů nebo jimi oběma společně za trvání manželství“ a negativní ve speciální rovině výjimek (dědictví, dary atd.). Obdobně to platí i pro závazky. Preferenci náležitosti majetku nabytého za trvání manželství a závazků v té době vzniklých ke společnému jmění vyjadřuje vyvratitelná právní domněnka § 144, podle níž, není-li prokázán opak, má se za to, že, majetek nabytý za trvání manželství tvoří společné jmění, obdobně to platí pro závazky. Výjimky z obecného pravidla tvoří majetek nabytý dědictvím nebo darem, majetek nabytý jedním z manželů za majetek náležící do jeho výlučného vlastnictví, věci, které podle své povahy slouží k osobní potřebě pouze jednoho z manželů, a majetek vydaný podle předpisů o restituci, pokud měl dotčený manžel vydanou věc ve vlastnictví před uzavřením manželství nebo mu věc byla vydána jakožto právnímu nástupci původního vlastníka. Ze závazků tvoří výjimku pouze závazky týkající majetku výlučně náležejícího jednomu z manželů a dále závazky svým rozsahem překračující míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů, byly-li uzavřeny bez souhlasu druhého manžela.

Majetek získaný darem a dědictvím za trvání manželství se nestává součástí společného jmění ani tehdy, když vůle dárce nebo zůstavitele směřovala k tomu, aby majetek nabyli oba manželé. V takovém případě se tento majetek stává podílovým spoluvlastnictvím a jako takový je i případně následně vypořádáván. Jeho vypořádání pak probíhá v režimu

vypořádání podílového spoluvlastnictví bez vazby na existenci manželství či společného jmění. Vhodnost takové úpravy je k diskuzi, jiný výklad však současné znění § 143 neumožňuje.

Za zmínku stojí, že na základě formulace § 143 se součástí společného jmění stávají např. i výnosy z odděleného majetku (po odečtení investic nutných na jeho správu a zachování) nebo kupříkladu i bytová jednotka převedená z vlastnictví bytového družstva do osobního vlastnictví, ačkoliv členem družstva je pouze jeden z manželů a také věci nabyté vydržením (byť by tomu, podle některých názorů, předcházející oprávněná držba svědčila pouze jednomu z manželů³⁰).

Teoretickou otázkou je, zda za vznik společného jmění považovat objevení prvního majetku či závazku splňujícího podmínky § 143, nebo zda vzniká už jako „prázdno“ majetkové společenství pouhou existencí podmínek pro nabývání majetku do něho, tj. uzavřením manželství. Přikláním se k druhé variantě. V tomto světle pak společné jmění jakožto majetkové společenství vzniká uzavřením manželství nebo rozhodnutím soudu podle § 151.

Rozsah společného jmění manželů vyplývající z textu § 143 odst. 1 může být, podle současné právní úpravy, změněn. Může se tak stát buď na základě vůle manželů (ev. budoucích manželů) nebo rozhodnutím soudu. V prvním případě je možno smlouvou uzavřenou formou notářského zápisu rozsah společného jmění jak zúžit, tak i rozšířit, a to jak ohledně majetku a závazků již existujících, tak i vzniklých v budoucnosti, a dále je též možno vyhradit vznik společného jmění (zcela i zčásti) ke dni zániku manželství, nejde-li o věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti. Smlouvy o rozsahu společného jmění a jeho správě jsou vhodné zejména v situacích, kdy (budoucí) manželé mají výrazně odlišné majetkové poměry nebo se to očekává. V druhém případě může soud zúžit rozsah společného jmění až na věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti. Děje se tak vždy na návrh

---

³⁰ Nález Ústavního soudu II. ÚS 219/95. Existuje však opačný názor vyjádřený v usnesení Nejvyššího soudu 22 Cdo 2152/2003, přejímající názor z rozsudku 3 Cdon 231/96, podle něhož „Nabytí věci oběma manžely do jejich bezpodílového spoluvlastnictví vydržením předpokládá dobrou víru obou, že jim oběma jako bezpodílovým spoluvlastníkům věc patří, a to po celou zákonem stanovenou dobu nepřetržité držby.“ Oba názory mají svou logiku. ÚS vychází z toho, že na vydržení nedopadají výjimky ustanovení § 143 odst. 1 písm. a) a tudíž postačí, pokud jsou podmínky pro vydržení splněny u jednoho manžela. Opačný názor vychází z toho, že manželé jsou v rámci bezpodílového spoluvlastnictví (společného jmění) vlastníky celé věci, avšak u jednoho z nich nemůže toto vlastnické právo vzniknout vydržením pro nedostatek dobré víry. Vzhledem k tomu, že podle ustanovení § 143 odst. 1 písm. a) tvoří společné jmění (obdobně i bezpodílové spoluvlastnictví) „...majetek nabytý některým z manželů nebo jimi oběma...“ - tedy vlastnické právo druhého manžela se odvozuje od za manželství vzniknuvšího vlastnického práva nabývajících manželů (bez ohledu na způsob nabytí, tj. podmínky nutné pro vydržení se neuplatní), přikláním se spíše k závěru ÚS, přesto, že závěr NS vyznívá přirozeněji a spravedlivěji.

některého z manželů a jen tehdy existují-li proto buď „závažné důvody“ (§ 148 odst. 1) nebo získal-li jeden z manželů oprávnění k podnikatelské činnosti, či se stal neomezeně ručícím společníkem obchodní společnosti. Vodítko k výkladu termínu „závažné důvody“ poskytuje aktuální judikatura (např. 22 Cdo 2211/2004). Obecně může jít například o situace, kdy rozvrácený vztah mezi manžely paralyzuje správu a nakládání s majetkem ve společném jmění a neexistuje vůle ke zúžení smlouvou. Co se týče rozsahu omezení, může soud omezit rozsah společného jmění „až na věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti“, nikoliv však pouze na tyto věci. V případě zúžení společného jmění, ať už je důvodem smlouva nebo rozhodnutí soudu, je třeba řešit osud majetku a závazků z něho vyřazovaných, tedy tuto část vypořádat. Naopak v případě rozšíření je naproti tomu třeba řešit otázku, zda takový úkon brát pro účely eventuelního budoucího vypořádání jako vnos (resp. zápočet v případě pohledávky) do společného jmění. Vzhledem k tomu, že takový úkon naplňuje hypotézu ustanovení § 149 odst. 2 věty druhé, je třeba takovému závěru přisvědčit.

Kromě rozsahu společného jmění může být, jak již bylo výše naznačeno, modifikován i okamžik jeho vzniku. Stane se tak především na základě smlouvy podle § 143a odst. 2, kterou lze odsunout vznik společného jmění až ke dni zániku manželství, nejde-li o obvyklé vybavení domácnosti. Praktický důsledek je ten, že manželé po dobu trvání manželství hospodaří se svými majetky odděleně (až na obvyklé vybavení domácnosti). Zánikem manželství však dojde ke změně a do společného jmění připadne ten majetek každého manžela, který mu okamžikem zániku patřil a byl nabyt podle ustanovení § 143. K odkladu vzniku společného jmění může též dojít též ze zákona, a to na základě speciálního ustanovení insolvenčního zákona (§ 276 odst. 1 InsZ).

Společné jmění manželů reprezentuje určitou časově proměnnou masu (majetku), čímž se výrazně odlišuje od institutu podílového spoluvlastnictví, který je vztažen pouze k jedné věci. Jedná se o obecnou kategorii, která není vázána svou existencí na existenci konkrétních věcí. Teoreticky je možná situace, kdy pod společné jmění manželů nebude spadat žádná věc (či závazek). Dalším rozdílem je vyjádření podílu účastníků. U podílového spoluvlastnictví je dán podíl buď dohodou účastníků, rozhodnutím soudu, zákonem nebo fikcí podle § 137 odst. 2. U společného jmění mají účastníci (manželé) vždy právo k celé věci (nikoliv k její ideální části) omezené jen shodným právem druhého.

Předchozí právní úprava

Majetkové společenství manželů se až do novely č. 91/1998 Sb. nazývalo bezpodílové spoluvlastnictví manželů. Jeho úprava byla v řadě ohledů shodná či velmi podobná s úpravou

společného jmění, proto řada výkladů a judikátů vzniklá za doby účinnosti institutu bezpodílového spoluvlastnictví je použitelná i pro dnešní institut společného jmění. Úprava bezpodílového spoluvlastnictví prošla od počátku řadou změn reflektujících buď aktuální nedostatky právní úpravy (např. novela č. 131/1982 Sb.), nebo společenské změny po roce 1989. Zavedení institutu společného jmění odstraňovalo některé nedostatky a umožňovalo větší uplatnění vůle manželů ohledně jejich majetkového společenství.

Vypořádání společného jmění

Společné jmění manželů představuje pouze dočasné uspořádání právních vztahů ke společnému majetku, neboť existují okolnosti, za kterých tento režim pozbývá svého účelu, stává se pro zúčastněné nežádoucím, nebo si jeho zánik na základě zákona vynucuje jiná právní skutečnost (úpadek, trest propadnutí majetku). V těchto případech buď zaniká, nebo dochází k jeho zúžení. Majetek ze zaniklého společného jmění nebo jeho části je třeba vypořádat.

Předmětem institutu vypořádání ve smyslu definice je zaniklé a nevypořádané společné jmění manželů, ať už celé nebo jeho část, a subjekty jsou (bývalí) manželé nebo, v případě, kdy jeden z manželů zemřel, dědici. Ve zvláštních případech pak správce konkurzní podstaty nebo Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových.

Právní skutečnosti směřující k vypořádání společného jmění manželů

K vypořádání společného jmění manželů dochází podle platného právního řádu buď

1. z důvodu jeho zániku, nebo
2. z důvodu jeho zúžení.

K prvnímu případu dochází:

- a. v případě smrti jednoho z manželů (nebo prohlášení za mrtvého), dále pak
- b. v případě rozvodu manželství (nebo prohlášení neplatnosti - *matrimonium nullum*³¹),
- c. v případě vyslovení trestu propadnutí majetku (či jeho části) podle § 52 TZ a
- d. prohlášením konkurzu na majetek jednoho z manželů podle § 268 odst. 1 InsZ

---

³¹ Nikoliv však v případě neexistence manželství (*non-matrimonium*), kdy společné jmění manželů vůbec nevzniklo.

K druhému případu dochází buď:

- a. na základě smlouvy podle § 143a ObčZ, nebo
- b. rozhodnutím soudu podle § 148 ObčZ.

Další obecnou kategorizací může být to, zda společné jmění manželů zaniká:

- a. vzhledem ke konkrétnímu majetku či závazku, nebo
- b. vzhledem k majetku jako celku.

Zánik společného jmění manželů se z časového hlediska nekryje s jeho vypořádáním. Okamžik zániku definuje rozsah majetkové masy, jež se bude vypořádávat. Od tohoto okamžiku se nabývá do výlučného vlastnictví, nebo eventuelně do podílového spoluvlastnictví, nabývá-li se společně. Otázkou však je, čím by se měly řídit vztahy manželů ohledně majetku a závazků patřících do jejich společného jmění v době mezi jeho zánikem a vypořádáním. Věc se týká především správy užívání a v neposlední řadě dispozice. Občanský zákoník k tomu nemá žádné výslovné ustanovení, pravidlo je třeba získat jeho výkladem. Východiskem problému je analogické použití ustanovení o společném jmění. Problémem se zabývala již starší judikatura, která přijímá i dnes akceptovaný závěr, že „*je ... nutno ve smyslu ustanovení § 496 o. z. (číslo ustanovení podle znění do novely č. 509/1991 Sb. – pozn. aut.) vycházet z ustanovení občanského zákoníka, která upravují vztahy svým obsahem a účelem jim nejbližší.*“³²

Zásady ovládající vypořádání společného jmění manželů

Nad rámec obecných zásad občanského zákoníku ovládají proces vypořádání SJM speciální zásady upravené v § 149 odst. 2 a 3. Z tohoto ustanovení určeného především pro postup soudu řešícího vypořádání SJM lze vyčíst následující zásady:

- zásada rovného podílu manželů na předmětu společné jmění,
- zásada plnit závazky zahrnuté do společného jmění rovným dílem.

K výše uvedeným zásadám přistupují v témže paragrafu následující korektivy:

- právo požadovat úhradu toho, co bylo z jeho odděleného majetku vynaloženo na majetek společný,

---

³² Stanovisko Nejvyššího soudu Cpj 86/71

- povinnost uhradit to, co bylo ze společného majetku vynaloženo na jeho oddělený majetek,
- přihlídnutí k potřebám nezletilých dětí,
- přihlídnutí k tomu, jak se který z manželů staral o rodinu,
- přihlídnutí k zásluhám o nabytí a udržení SJM.

Výše uvedené zásady platí především pro postup soudu a podle novější judikatury mohou být prolomeny, pokud dochází k vypořádání společného jmění na základě dohody. Prolomeny jsou též ex lege při uplatnění nevyvratitelné domněnky podle § 150 odst. 4.

Způsoby vypořádání společného jmění manželů

K vypořádání společného jmění manželů může dojít zásadně jen způsoby výslovně upravenými v § 150, jedná se:

1. o dohodu manželů podle § 150 odst. 1,
2. o soudní rozhodnutí podle § 150 odst. 3 a
3. o uplatnění zákonné domněnky § 150 odst. 4.

Výjimkou z výše uvedeného je uzavření smlouvy podle § 24a ZoR, která je chápána jako samostatný institut zákona o rodině s účinky na společné jmění manželů a která mimo jiné též směřuje k realizaci vypořádání společného jmění.

Zvláštní situace nastává v případě smrti jednoho z manželů (bývalých manželů) nebo v případě úpadku jednoho z manželů. K těmto možnostem blíže ve zvláštních kapitolách.

Obecně preferovaným způsobem vypořádání je, co do rychlosti a hospodárnosti, dohoda. Je vhodné usilovat o její dosažení i tehdy, jsou-li požadavky manželů (bývalých manželů) značně protichůdné, neboť případné soudní řízení může být zdlouhavé (lze očekávat využití obou instancí řízení, eventuálně mimořádných opravných prostředků). V případě pasivního neřešení zase režim nastolovaný zákonnou domněnkou nemusí požadavky manželů (bývalých manželů) splňovat už vůbec.

Vypořádání dohodou

Dohoda o vypořádání společného jmění manželů uzavíraná podle § 150 odst.1 dává manželům možnost upravit budoucí poměry podle své vůle a je jednoznačně preferovaným

způsobem vypořádání společného jmění. Tato možnost byla dána od počátku účinnosti občanského zákoníku.

Rozsah dohody

Původní znění zákona platného do novely č. 131/1982 Sb. bylo judikaturou vykládáno v tom smyslu, že je nutno dohodou vypořádat celý rozsah tehdy bezpodílového spoluvlastnictví manželů, a to pod sankcí její neplatnosti. Teoreticky pak mohla opomenutá věc přivodit neplatnost celé dohody. V dohodě tedy bylo vhodné potenciální vznik této situace ošetřit. Ve znění občanského zákoníku do novely č. 131/1982 Sb. byl tento výklad obhajitelný, neboť bránil tomu, aby zůstal nevypořádaný majetek bez jasných majetkoprávních vztahů, neboť právní domněnka vypořádání (umožňující řešit případný „zbytkový“ majetek) tak, jak ji dnes občanský zákoník zná pod § 150 odst. 4, neexistovala. Tuto domněnku zavedla právě novela č. 131/1982 Sb. jako § 149 odst. 4 tehdejšího znění. Od této novely již nebyl důvod sankcionovat neúplnost dohody stran majetku její neplatností. Tento názor platí i dnes, dohodu o vypořádání společného jmění manželů lze platně uzavřít ohledně jakékoliv části společného jmění.

Náležitosti dohody, forma

Platné znění zákona předepisuje písemnou formu dohody. Původně, dle novely č. 91/1998 Sb. (tedy v době platnosti institutu BSM), bylo možno uzavřít dohodu ústně s tím, že byla stanovena povinnost na požádání vydat písemné potvrzení o tom, jak bylo vypořádáno, připouštělo se i konkludentní uzavření dohody. Byla-li předmětem dohody nemovitost, je od data účinnosti novely č. 264/1992 Sb. předepsána písemná forma.

Dalšími náležitostmi dohody o vypořádání jsou obecné smluvní náležitosti tak, jak je v obecné rovině upravuje občanský zákoník v ustanoveních § 37, 38, 39. Jedná se především o náležitosti vůle, svobody projevu, určitosti atd. Zvláštní otázkou může být neplatnost dohody na základě rozporu s dobrými mravy.

Další otázkou může být závaznost ustanovení § 149 odst. 2 a 3 pro obsah dohody o vypořádání. Je třeba rozhodnout, zda toto ustanovení představuje pevný rámec, uvnitř něhož mohou manželé provést vypořádání – tedy mohou-li konkrétní majetek, pohledávky a závazky spadající do zaniklého společného jmění vypořádat dle své vůle, ale jen tak, aby v souhrnu dostáli ustanovení § 149 odst. 2 a 3, nebo, zda mohou provést vypořádání společného jmění zcela libovolně. Ve prospěch druhé interpretace vystupuje princip smluvní volnosti, ve prospěch první pak ochrana slabšího z partnerů manželského vztahu a

společenský zájem na ochraně potřeb nezletilých dětí. Otázku ochrany slabšího partnera a potřeb nezletilých dětí nelze přenechat na případnou možnost slabšího partnera se následně dovolávat (a zejména prokazovat) rozporu s § 37 odst. 1 pro nedostatek vůle, či s § 39 pro rozpor s dobrými mravy. V praxi se k problému vyskytují různé názory. Obecně lze říci, že starší výklady zastávají názor, že tato ustanovení je nutno respektovat (R 70/65 či stanovisko Nejvyššího soudu Cpj 86/71), zatímco novější (rozsudek Nejvyššího soudu 22 Cdo 726/99) upřednostňují názor, podle něhož je možno se od nich v dohodě odchýlit, opírajíce se o dispozitivní interpretaci tohoto ustanovení. Zásady uvedené v § 149 odst. 2 a 3 by však jistě mohly posloužit jako vodítko pro výklad pojmu dobré mravy v souvislosti s dohodou o vypořádání společného jmění.

Účinky dohody

Dohoda o vypořádání společného jmění by mohla podstatným způsobem zasáhnout do práv třetích osob. Je tedy třeba řešit otázku účinků této dohody. Dohoda zavazuje její účastníky (bývalé manžele) a účinky vůči nim jsou bez pochyby. Ohledně třetích osob zákon žádné výslovné ustanovení, jako je tomu třeba v případě dohod (smluv) podle § 143a odst. 4 o zúžení nebo rozšíření společného jmění, neobsahuje, pomineme-li ustanovení § 150 odst. 2, které sice směřuje k ochraně třetích stran, ale spíše po stránce obsahu dohody, nikoliv jejich účinků.

Ochranu práv třetích osob lze rozdělit do dvou rovin. V první jde o závazky solidárně zavazující manžele, v druhé o závazky výlučně zavazující jednoho z manželů. V rovině první by vstoupil eventuelní věřitel do právního vztahu s oběma (solidárně zavázanými) manžely s určitým předpokladem krytí závazku, toto krytí by však mohlo být dohodou výrazně dotčeno, resp. by dokonce mohlo být určeno, který ze solidárních dlužníků jím nadále nebude, čímž by nastal rozpor s obecnými principy závazkového práva, resp. s § 493, neboť by došlo ke změně subjektů právního vztahu bez souhlasu zúčastněných stran. Z tohoto je nutno dovodit, že právní účinky dohody o vypořádání společného jmění se v takovém případě vztahují pouze na její účastníky (shodný závěr vyplývá i ze stanoviska Nejvyššího soudu Cpj 86/71). V rovině druhé jde o situaci, kdy by splnění výlučného závazku jednoho z manželů mohlo být ohroženo způsobem vypořádání. Například tehdy, pokud by výlučně zavázaný manžel při vypořádání dohodou nabyl jen minimální nebo žádný majetek. V takovém případě by mohlo jít o úkon odporovatelný podle § 42a (viz např. rozhodnutí 21 Cdo 1290/2001). K tomu je nutno dodat, že tato ochrana je slabší než v prvním případě, neboť

zde je teoretická možnost, že se odporovatelnosti takové dohody o vypořádání nepodaří dovolat.

Ohledně splnění ustanovení § 150 odst. 2, podle nějž „práva věřitelů nesmí být dohodou manželů dotčena“, mohou nastat určité výkladové potíže. Stricto sensu by byla dohoda v rozsahu porušujícím ustanovení § 150 odst. 2 absolutně neplatná pro rozpor se zákonem podle § 39. Přijetím takového závěru pak nepadá do úvahy ani odporovatelnost takového úkonu, neboť absolutně neplatný úkon nevyvozuje vůči nikomu skutečné účinky, není tedy čemu odporovat. Majetek „vypořádaný“ tímto způsobem by byl de facto majetkem nevypořádaným a po tříleté lhůtě by ho postihla domněnka vypořádání podle § 150 odst. 4. Je však možné, že by s ním bylo dále nakládáno v souladu s takto neplatnou dohodou, ale v rozporu se skutečným právním stavem, to by mohlo, za předpokladu splnění dalších podmínek, zhojit až následné vydržení. To vše za předpokladu, že by se nikdo nedovolával skutečného právního stavu a tím nepoukazoval na absolutní neplatnost diskutované dohody. Určitým řešením by pro futuro mohlo být postižení nesouladu s § 150 odst. 2 pouze relativní neplatností. Zde by bylo nutno se navíc zabývat situací, kdy by uplatněním relativní neplatnosti ex tunc zanikající účinky dohody o vypořádání mohly vést k nástupu zákonné domněnky vypořádání podle § 150 odst. 4, bez následné možnosti uzavření nové dohody o vypořádání. To v případě, že by tříletá lhůta pro nástup domněnky uplynula před uplatněním relativní neplatnosti.

Co se týče rozsahu ochrany práv třetích osob, lze srovnáním premis odporovatelnosti a eventuelní neplatnosti podle § 150 odst. 2 usoudit, že ochrana podle § 150 odst. 2 je širší, neboť pokrývá i absenci úmyslu (má objektivní povahu), zatímco v případě § 42a je nutný úmysl, byť v případě manželů (bývalých) presumovaný zákonem. Rovněž by bylo dále možné se zabývat vzájemným poměrem pojmů „dotčení“ vs. „zkrácení“. Zde však k vyloučení rozporu s předchozím závěrem postačí fakt, že každé zkrácení je dotčením.

Práva třetích osob jsou tedy v případě solidárních závazků manželů chráněna principem závazkového práva reprezentovaným § 493 a v případě výlučného závazku jednoho z manželů, jehož plnění by mohlo být uzavřením dohody kráceno, institutem odporovatelnosti. K tomu přistupuje širší ochrana podle § 150 odst. 2, ohledně jejíž interpretace existují nejasnosti. V případě přijetí výše naznačeného stricto sensu závěru o absolutní neplatnosti by pak v případě výlučného závazku manžela, jehož splnění je ohroženo zkrácením, nahradila ochranu institutem odporovatelnosti (u neplatného úkonu o ní nelze uvažovat).

Lhůta, účinnost

Dohodu o vypořádání společného jmění je nutno uzavřít ve lhůtě tří let od zániku společného jmění (nebo jeho části, při zužování SJM). Lhůta je ohraničena nástupem nevyvratitelné domněnky vypořádání podle § 150 odst. 4. Ohledně nemovitostí nabývá dohoda účinnosti až vkladem do katastru. Návrh na vklad je třeba podat před okamžikem nástupu právní domněnky vypořádání. Při řízení o povolení vkladu se totiž mimo jiné zkoumá, zda subjekty smlouvy jsou oprávněny nakládat jejím předmětem, tj. v tomto případě, zda byl předmět v okamžiku podání návrhu na vklad do katastru ve společném jmění. V případě, že před podáním návrhu tříletá lhůta již proběhla, nachází se na základě nástupu domněnky nemovitost již v režimu podílového spoluvlastnictví a účastníci dohody o vypořádání společného jmění již nejsou oprávněni s ní nakládat způsobem vlastním dohodě o vypořádání společného jmění. Případný návrh na vklad do katastru by byl v takovém případě zamítnut.

Dohoda při rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu

Zvláštním typem konsensuálního vypořádání společného jmění je dohoda (smlouva) podle § 24a ZoR, při rozvodu manželství bez zjišťování příčin rozvodu. Podle tohoto ustanovení lze manželství za splnění tam vyjmenovaných podmínek rozvést bez zjišťování příčin rozvratu, ten je presumován na základě skutečnosti, že manželé spolu nežijí alespoň 6 měsíců a že se k návrhu druhý manžel připojuje. Jedná se o rychlý, konsensuální a tudíž o preferovaný způsob rozvodu. Jednou z podmínek je předložení smlouvy s úředně ověřenými podpisy, která upravuje vypořádání vzájemných majetkových vztahů, práv a povinností společného bydlení a eventuelní vyživovací povinnost. Tato smlouva zasluhuje zvláštní pozornost, neboť se v některých rysech výrazně odlišuje od dohody o vypořádání společného jmění podle § 150 odst. 1. Jedná se především o dobu, kdy musí být uzavřena, a o její obsah. Smlouva musí být uzavřena před vlastním rozvodem manželství (což je rozdíl oproti dohodě podle § 150 odst.1, kde bylo dovozeno, že tato dohoda před rozvodem uzavřena být nemůže). Dále musí být součástí smlouvy vypořádání práv a povinností společného bydlení a eventuelně úprava vyživovací povinnosti. Účinnosti smlouva nabývá až nabytím právní moci rozsudku o rozvodu manželství, ohledně nemovitostí pak až vkladem do katastru. Tím, že je vyžadováno předložení „*písemné smlouvy s úředně ověřenými podpisy účastníků upravující pro dobu po tomto rozvodu....*“, je dána odkládací podmínka. Tato podmínka (tj. výslovná formulace „pro dobu po rozvodu“) nemusí být ve smlouvě jejími účastníky vyjádřena explicitně (vyplývá ze zákona), stačí, když bude patrná jejich vůle uzavřít smlouvu podle

§ 24a ZoR³³. O tom může vypovědět její předložení soudu při řízení o rozvodu podle § 24a ZoR. Soud smlouvu neschvaluje, pouze konstatuje její existenci – ovšem v rozsahu daném § 24a ZoR a při splnění dalších podmínek manželství rozvede. Účinnosti nabývá právní mocí rozsudku, ledaže by jejím předmětem byla nemovitost.

Ustanovení § 24a odst. 1 ZoR nastoluje několik zajímavých otázek ohledně jím zaváděné smlouvy. Jedná se především o otázku jejího vztahu k dohodě o vypořádání podle § 150 odst. 1, o otázku úplnosti smlouvy stran rozsahu jí dotčené masy společného jmění a o otázku jejího osudu v případě, že k rozvodu vůbec nedojde nebo k němu nedojde podle § 24a ZoR.

Ohledně vzájemného vztahu smlouvy podle § 24a ZoR a dohody o vypořádání společného jmění manželů podle § 149 odst. 1, lze dospět k závěru, že tato smlouva je samostatným institutem zákona o rodině s účinky na společné jmění (podobný závěr lze nalézt v judikatuře³⁴). Lze tak usoudit například z toho, že zákonodárce v § 24a ZoR nepoužívá nikde termín „vypořádání společného jmění“. Na místo toho je užit obecnější (a potenciálně tedy i širší) pojem „vypořádání vzájemných majetkových vztahů“. Dále se zde vyžaduje vypořádání práv a povinností společného bydlení, což je věc, kterou institut vypořádání společného jmění vůbec nezná. Podmínky uzavření obou dohod jsou rovněž odlišné. Zatímco dohodu o vypořádání společného jmění manželů podle ustanovení § 150 odst. 1 nelze platně uzavřít před rozvodem (přesněji řečeno před zánikem společného jmění nebo jeho části), neboť toto vypořádání společného jmění podle občanského zákoníku je podle § 149 odst. 2 vázáno na jeho zánik, v případě smlouvy podle § 24a ZoR je naopak její uzavření před rozvodem vyžadováno. Vůle zákonodárce preferuje nalezení bezkonfliktní ho budoucí ho uspořádání vztahů, proto vypořádání majetkových vztahů nekryje s vypořádáním společného jmění a přidává i řešení otázky bydlení.

K případné otázce závaznosti zásad § 142 odst. 2 v případě smlouvy podle § 24a ZoR lze konstatovat, že pokud je smlouva podle § 24a ZoR samostatným institutem, tyto zásady nejsou pro tuto smlouvu závazné.

Další otázkou je rozsah smlouvy podle § 24a ZoR s ohledem na majetek ve společném jmění. Především pak otázka, zda je nutno zahrnout veškerý majetek ze společného jmění a k jakému okamžiku, a otázka změny rozsahu masy společného jmění, ke které eventuálně

---

³³ Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem 30 Ca 149/2001

³⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu 30 Cdo 257/2001

dojde v období mezi uzavřením smlouvy a rozvodem. Z formulace § 24a ZoR výslovně rozsah vypořádání vzájemných majetkových vztahů nevyplývá. V případě, že bychom požadovali smlouvou pokrýt celý rozsah společného jmění k okamžiku jeho zániku, vyvstává praktický problém, jak toho dosáhnout, neboť společné jmění je v čase neustále proměnná majetková masa. V úvahu by ve smlouvě připadala obecná klauzule ohledně majetku nabývaného po jejím uzavření a případné dodatky v případě větších změn. Pokud by bylo požadováno úplné pokrytí rozsahu společného jmění k datu uzavření smlouvy, byla by situace jednodušší. Otázkou je, zda je vůbec třeba požadovat úplné pokrytí rozsahu společného jmění touto smlouvou. V podobném případě, při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů dohodou, byl původní názor takový, že dohoda o jeho vypořádání musí pokrýt zaniklé bezpodílové spoluvlastnictví v celém rozsahu, od takového výkladu bylo upuštěno s příchodem právní domněnky vypořádání (tj. od účinnosti novely č. 131/1982 Sb.), která řešila právní osud majetku ze zaniklého bezpodílového spoluvlastnictví manželů, který byl v dohodě o vypořádání opomenut. V současné době již tedy není požadováno, aby dohoda o vypořádání dnes již společného jmění manželů pokrývala celý jeho rozsah. Pro případ smlouvy podle § 24a ZoR z toho analogicky vyplývá shodný závěr. Majetek do ní nezařazený může být po rozvodu vypořádán kterýmkoliv ze způsobů podle § 150. A ni následně (po samotném rozvodu) do úvahy připadající uzavření dohody o vypořádání této doposud nevypořádané části společného jmění podle § 150 odst. 1 se s existencí smlouvy podle § 24a ZoR nevylučuje. Ohledně části společného jmění pominuté ve smlouvě podle § 24a ZoR pak nastává situace, ke které běžně dochází po rozvodu podle § 24 ZoR. Pokud tedy smlouva nebude zahrnovat všechnen majetek, a to nejen z důvodu jeho přírůstku po jejím uzavření, bude tento majetek po rozvodu vypořádán některým ze způsobů podle § 150.

V případě, kdy byla uzavřena smlouva podle § 24a ZoR, ale k rozvodu došlo na základě § 24 ZoR, stává se plnění z této smlouvy nemožným z důvodu nesplnitelné odkládací podmínky a závazky z ní plynoucí zaniknou nabytím právní moci rozsudku o rozvodu manželství. V takovém případě ani nelze smlouvu podle § 24a ZoR považovat za dohodu o vypořádání podle § 150 odst. 1, neboť její uzavření před zánikem společného jmění je vyloučeno. Plnění z diskutované smlouvy se tedy za takové situace nelze nijak domáhat, takový názor lze nalézt i v judikatuře³⁵. V případě, kdy k rozvodu nedošlo vůbec, zůstává smlouva nadále v platnosti a může být odklizená na základě souhlasného projevu účastníků

---

³⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu 30 Cdo 257/2001

(např. novou smlouvou). Jinak, v případě rozvodu hrozícího v budoucnu, lze jejímu uplatnění zabránit rozvodem podle § 24 ZoR, tj. nepřipojením se k návrhu, tak jak vyžaduje § 24a ZoR.

Rozhodnutí soudu

Podle ustanovení § 150 odst. 3 neprovede-li se vypořádání dohodou, provede je na návrh některého z manželů soud. Zákodárce zde dává možnost domoci se vypořádání společného jmění soudem v případě, že se ohledně něho nedosáhlo konsensu. Není však nutné, aby k nějakým pokusům o dohodu došlo. Podmínka „neprovede-li se vypořádání dohodou“ spíše podmiňuje možnost obrátit se na soud existencí nevypořádaného společného jmění. Neboť, pokud by se ohledně společného jmění (nebo jeho části) provedlo vypořádání dohodou, nebylo by již ohledně společného jmění (nebo této části) co vypořádávat. Další podmínkou je to, že nenastal účinek zákonné domněnky podle § 150 odst. 4. Vyloženo v kontextu právní úpravy: v případě, že existuje zaniklé (a nevypořádané) společné jmění manželů, provede vypořádání na návrh některého z manželů soud. Je lhostejno z jakého důvodu se toto nevypořádané společné jmění objevilo (zánik, zúžení, opomenutá věc v dohodě), rozhodné je, že k datu podání existuje. „Existuje“ zde zahrnuje i fakt, že nenastala právní domněnka vypořádání.

Řízení

K podání návrhu je oprávněn kterýkoliv z manželů, eventuálně správce konkurzní podstaty, nebo dědicové v případě, že některý z (bývalých) manželů zemřel, aniž bylo zaniklé společné jmění (nebo jeho část) vypořádáno. Příslušný k projednání je podle § 88 písm. b) OSŘ soud, který rozhodoval o rozvodu, jinak obecný soud podle § 84 OSŘ či soud podle § 87 písm. a). Návrh je nutno podat před uplynutím tříleté lhůty, po níž nastává účinek zákonné domněnky podle § 150 odst. 4. Poté právo na podání návrhu na vypořádání společného jmění zaniká (společně s jeho předmětem). Zpětvzetí návrhu po uplynutí tříleté lhůty má za následek nástup domněnky. Zajímavá situace vznikne v případě, kdy je návrh vzat zpět navrhovatelem právě po uplynutí této tříleté lhůty. Odpůrce by za takových okolností již neměl možnost domáhat se vypořádání společného jmění soudem. Tato situace byla již v rozhodovací praxi několikrát řešena. Shoda panuje ohledně toho, že ke zpětvzetí návrhu je třeba shodné vůle obou účastníků řízení. Rozdíly však spočívají v konstrukcích, o něž se daný závěr opírá. První názor reprezentovaný rozsudkem Nejvyššího soudu 30 Cdo 1171/2002 uvádí, že shora uvedená situace je vážným důvodem pro nepřipuštění zpětvzetí žaloby v případě nesouhlasu odpůrce podle § 96 odst. 2 (znění do 31.12.2000, nyní obdobně § 96 odst. 3), neboť žalovaný

je tím ohrožen ve svých oprávněných zájmech (nemožnost domoci se vypořádání společného jmění soudem, v důsledku nástupu účinků domněnky). Druhá konstrukce reprezentovaná jiným rozhodnutím Nejvyššího soudu - 22 Cdo 233/99³⁶ se opírá o závěr, že řízení o vypořádání společného jmění je řízením, kde mají oba účastníci současně postavení navrhovatele i odpůrce, a tudíž nutnost shodného projevu vůle účastníku není dána nesouhlasem odpůrce podle § 96 odst. 2 (znění do 31.12.2000), nýbrž absencí zpětvzetí od „druhého navrhovatele“. Toto řízení je zde označeno, vzhledem ke své povaze, jako „iudicium duplex“; tuto povahu řízení konstatuje (bez dalšího rozboru) i jiné rozhodnutí Nejvyššího soudu³⁷.

Rozhodování

Při svém rozhodování není soud vázán návrhem, co do způsobu vypořádání (§ 153 odst. 2 OSŘ), neboť ten je dán právním předpisem (občanský zákoník § 149 odst. 2 a 3), je však vázán rozsahem vypořádání tak, jak jej účastníci v návrhu stanovili, nezkoumá už tedy, co dalšího do vypořádávaného společného jmění patří. Shodně se k tomu vyjadřuje i současná judikatura^{38,39}. Ne vždy však byl zastáván tento výklad, např. ve stanovisku Nejvyššího soudu Cpj 86/71 se uvádí: „Vzhledem k ustanovení § 143 o. z. není soud vázán návrhy účastníků, nýbrž je povinen zjišťovat, co patří do bezpodílového spoluvlastnictví manželů.“ Opodstatnění tohoto staršího výkladu zaniklo s účinností novely č. 131/1982 Sb., která zavedla zákonnou domněnku vypořádání.

Při rozhodování je soud vázán zásadami uvedenými v § 149 odst. 2 a 3, které ve výsledku směřují k určení velikosti vypořádacího podílu, za současného respektování obsahu případných smluv uzavřených podle § 143a. Východiskem je zásada rovného podílu manželů na majetku i závazcích. K ní přistupují určité korektivy, které mohou vést ke stanovení jiné výše podílu. Mimoto existuje právo (bývalého) manžela požadovat úhradu toho, co bylo z jeho odděleného majetku vynaloženo na majetek společný, a k němu komplementární povinnost uhradit to, co bylo ze společného majetku vynaloženo na jeho oddělený majetek. To právo/povinnost modifikuje výši společného majetku vstupujícího do procesu vypořádání, nikoliv však velikost podílu na společném jmění. Blíže k tomu v podkapitole *Zápočty a vnosy*.

---

³⁶ Publikováno v časopise Jurisprudence 4/1999

³⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu 22 Cdo 684/2004

³⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu 22 Cdo 684/2004

³⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu 22 Cdo 2433/99

Korektivem výše podílu je přihlídnutí k potřebám nezletilých dětí. Zde se projevuje zájem zákonodárce na ochraně nezletilých dětí, které by mohly být majetkovým vypořádáním dotčeny. Prvně je třeba předeslat nutnost označení majetku, který eventuálně dětem náleží, aby tento nebyl náhodou postížen vypořádáním. Korektiv směřuje především k určení, které z věcí společného jmění přikázat tomu kterému manželovi s ohledem na svěřeni dítěte do jeho výchovy. To se týká především věcí, které dítě nějakým způsobem užívá. Ve svém důsledku může tento korektiv též vést k modifikaci podílů na společném jmění, zejména z důvodu přikázání věcí využitelných pouze pro potřebu dítěte nebo věcí s omezenou životností. Dalším korektivem je (podle § 149 odst. 3) přihlídnutí k tomu, jak se který z manželů staral o rodinu. Z jeho pohledu může mít vliv na velikost podílů například skutečnost, že jeden z manželů bez přijatelného důvodu opustil společnou domácnost (za trvání manželství) a přestal se tak podílet na jejím chodu - přestal se podílet na péči o nezletilé děti, o domácnost samu (a přispívat na ni), na správě a tvorbě společného jmění apod. Posledním korektivem podle § 149 odst. 3 je přihlídnutí k zásluhám o nabytí a udržení společného jmění. K němu bude přihlídnuto buď v situaci, kdy jeden z manželů se o nabytí společného jmění zaslouží mimořádným způsobem, nebo naopak kdy jeden z manželů se na nabývání společného jmění dlouhodobě nepodílí, případně ho dokonce ztenčuje (vyhýbání se práci, patologické hráčství, alkoholismus). Důvodem pro použití tohoto korektivu však není skutečnost, že se jeden z manželů věnuje domácnosti a výchově dětí, s čímž je spojen nejen výpadek příjmů, ale i omezení, které z toho důvodu může nastat v profesním životě onoho manžela. Všechny zmíněné situace je však při rozhodování nutno posuzovat individuálně a rozhodnutí řádně zdůvodnit.

K důvodům vedoucím k rozpadu manželství (jedná-li se o vypořádání po rozvodu) se při rozhodování o výši podílů zpravidla nepřihlíží. Stejně tak se v rozhodnutí nevyslovuje vina na rozpadu manželství. Její určení by ostatně náleželo spíše do rozsudku, jímž se manželství rozvádí. De lege ferenda bývá ve prospěch tohoto argumentováno tím, že současná společnost nečiní podstatných závěrů ze statutu rozvedeného, a tudíž není třeba tento status ospravedlňovat případnou nevinnou na jeho vzniku. Je-li tento postoj vhodný a správný může být předmětem diskuze, existují však i praktické důvody, a sice to, že zejména u déle trvajících rozvatů je obtížné určit míru zavinění.

Soud by si měl při svém rozhodování počínat tak, aby velikost náhrad poskytovaných v rámci vypořádání byla minimalizována. U některého z (bývalých) manželů může totiž nastat problém s velikostí náhrady, kterou může poskytnout. Je však možné provést vypořádání

společného jmění k určité věci tím, že ji soud přikáže do podílového spoluvlastnictví (bývalých) manželů. Do úvahy může tento způsob vypořádání připadnout zejména tehdy, pokud lze očekávat bezkonfliktní užívání této věci (typicky nemovitosti) oběma (bývalými) manžely. Taková situace bude však spíše výjimečná. K takovému závěru dospěla již starší judikatura⁴⁰, na kterou se odkazují i novější rozhodnutí Nejvyššího soudu⁴¹, byť se ve svých závěrech s vypořádáním dotčených majetků přikázáním do podílového spoluvlastnictví neztotožňují z důvodu nedostatku výjimečných okolností v jimi rozhodovaných případech. Naproti tomu nelze, podle názoru Nejvyššího soudu⁴², vypořádat položku společného jmění nařízením prodeje a rozdělením výtěžku, tedy postupem analogickým k ustanovení § 142 odst. 1 řešícímu zrušení podílového spoluvlastnictví. Názor se opírá o dva argumenty. Prvním je to, že subjektu zaniklého společného jmění se přikázáním věci do výlučného vlastnictví proti jeho vůli nedostane ničeho navíc (vlastnické právo k celé věci mu není vnuceno), neboť i před tím byl vlastníkem celé věci, přičemž smyslem řízení o vypořádání společného jmění není, aby se účastníci zbavovali věci, které nadále vlastnit nechtějí. Druhým a hlavním argumentem je to, že k nařízenému prodeji věci nemusí dojít, čímž by k vypořádání zaniklého společného jmění nedošlo. Pokud by však taková situace nastala při rušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví, k jeho zrušení by nedošlo, trvalo by i nadále⁴³. Společné jmění je však v době rozhodování již zaniklé a je povinností soudu ho na návrh vypořádat, se situací, že by k tomu nedošlo, zákon nepočítá. Poukazem na tento rozdíl je v diskutovaném rozhodnutí Nejvyššího soudu dovozena nemožnost vypořádání SJM nařízením prodeje použitím ustanovení § 142 odst. 1 věta čtvrtá per analogiam. Dokazovaná odlišnost situace u SJM a podílového spoluvlastnictví při eventuelním nařízením prodeje se tu ale opírá jen o doporučovanou formulaci výroku rozsudku, jímž se zrušuje a vypořádává podílové spoluvlastnictví, která má dle výše odkazovaného stanoviska NS SSR znít ve smyslu „*súd zrušuje spoluvlastníctvo predajom nehnuteľnosti*“, což je výsledkem snahy eliminovat situace, kdy by bylo rozhodnutím soudu podílové spoluvlastnictví zrušeno, ale pokud by se prodej věci nezdařil, zůstalo by nevypořádáno⁴⁴. Pokud však formulaci výroku ztotožňující zrušení a vypořádání s prodejem věci nepřijmeme a uvažujeme logičtější formulaci, podle níž

---

⁴⁰ Rozhodnutí Krajského soudu v Č. Budějovicích 4 Co 313/69

⁴¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu 22 Cdo 629/2000 a 30 Cdo 1510/2002

⁴² Rozhodnutí Nejvyššího soudu 22 Cdo 1399/2004

⁴³ Tento názor je převzat Nejvyšším soudem ze stanoviska Nejvyššího soudu SSR Cpj 8/72.

⁴⁴ Taková situace byla výše rozebrána v kapitole věnující se vypořádání podílového spoluvlastnictví nařízením prodeje věci.

se „*spoluvlastnictví k věci XY zrušuje a nařizuje se její prodej...*“, poukazovaný rozdíl se setře a argumentace založená na něm se stane nepřesvědčivou. V obou případech by zůstal zrušený spoluvlastnický vztah, jehož předmět nebyl vypořádán. U společného jmění by navíc tento stav nebyl dlouhodobě petrifikován, neboť by případným uplatněním právní domněnky vypořádání společného jmění došlo k vypořádání. Patrně by pak takový majetek na základě ní přešel do podílového spoluvlastnictví bývalých manželů, čímž by se dostal alespoň do zákonem předvídaného režimu.

Meritorní rozhodnutí soudu (rozsudek) má konstitutivní povahu, to znamená, že okamžikem své účinnosti zakládá nové právní vztahy. Týká-li se rozhodnutí nemovitosti, provede se na základě pravomocného rozsudku zápis do katastru nemovitostí záznamem podle § 7 ZVFN.

Obsah výroku

Ve výroku rozsudku soud určí, co náleží navrhovateli, co odpůrci, co má jeden druhému vydat a co se z původního návrhu zamítá. Věci uvedené ve výroku musí být jednoznačně označené, s jinými nezaměnitelné. Pokud se jedná o věci, jejichž určitý způsob označování vyžaduje zvláštní zákon, musí být označeny tímto způsobem (např. nemovitosti zapisované do katastru a katastrální zákon).

Účinky rozhodnutí vůči třetím osobám

Rozsudek o vypořádání společného jmění upravuje toliko poměry mezi účastníky tohoto řízení, práva třetích osob jím nejsou dotčena. Pokud tedy rozhodnutím došlo k vypořádání závazku manželů, který mají ke třetí osobě, určuje toto rozhodnutí pouze právo na regres po splnění závazku jedním z nich a závazek zůstává i nadále solidární.

Ocenění

Proto, aby bylo možno rozhodnout o určení jednotlivých věcí do vlastnictví účastníků a o určení náhrad za ně, je nutno tyto věci ocenit. Toho lze dosáhnout buď shodnými tvrzeními účastníků, nebo, v případě, že mezi nimi není shody, určí cenu soud na základě znaleckého posudku. Zatímco rozsah masy majetku určené k vypořádání je dán okamžikem zániku (či zúžení) společného jmění, může být otázkou, ke kterému okamžiku je vhodné položky této masy ocenit - zda k okamžiku zániku společného jmění, či k okamžiku jeho vypořádání. Pro ocenění je třeba vždy přihlídnout ke stavu věci. Od okamžiku zániku společného jmění se však může cena konkrétní věci měnit jak v důsledku změny jejího stavu (opotřebení, oprava), tak i v důsledku změny cenové hladiny věcí stejného druhu (např.

v důsledku změny poptávky nebo dostupnosti). Tuto závažnou otázku řešila již starší judikatura. Podle stanoviska Nejvyššího soudu Cpj 86/71 se při oceňování věci vychází z ceny v době, kdy se provádí vypořádání, a ze stavu v době zániku společného jmění. Stanovisko Cpj 86/71 tento závěr formuluje a zdůvodňuje následovně *„Je tedy pro vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví rozhodnou nejen ta skutečnost, že určitá věc v době jeho zániku jako společná existovala, ale i to, v jakém stavu věc byla (např. její kvalita, stáří, míra opotřebení apod.). Tento stav je rozhodným i pro ocenění věci, přičemž ovšem třeba vycházet z cen odpovídajících - až již podle obecně závazných cenových předpisů či vývoje cen věcí - cenám platným v době, kdy se provádí vypořádání. Jinak by byl jeden z manželů neodůvodněně zvýhodněn nebo znevýhodněn proti druhému, pokud by např. jenom v důsledku změny cenového předpisu se zvýšila cena rodinného domku nebo v důsledku snížené poptávky klesla cena ojetého osobního automobilu.“* Tento závěr je všeobecně široce přijímaný⁴⁵, nikoliv však jediný možný (a správný). Potíž nebude s vycházením z ceny v době vypořádání, ale s určením okamžiku, kdy se vezme v potaz stav věci. Citované rozhodnutí ztotožňuje tento okamžik s okamžikem zániku společného jmění. V důsledku toho, bude-li nevypořádaná věc například zhodnocena z odděleného majetku, nebude to mít na posuzovaný (oceňovaný) stav vliv, ale investice se promítne v rámci náhrad podle § 149 odst. 2. Obdobně by to platilo pro znehodnocení, které lze přičíst pouze k tíži jednoho z (bývalých) manželů. Jiná situace by nastala, pokud by zhodnocení nastalo z prostředků patřících do společného jmění, nebo při znehodnocení, na kterém se podíleli oba (bývalí) manželé. Zde je přiměřené brát jako oceňovaný stav v době vypořádání⁴⁶. Stejně tak v situaci, kdy v době od zániku společného jmění do rozhodnutí o jeho vypořádání věc používal ten, jemuž věc následně nebyla přikázána.

Zápočty a vnosy

Podle § 149 odst. 2 je každý z manželů oprávněn požadovat, aby mu bylo uhrazeno, co ze svého vynaložil na společný majetek, a je povinen nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho ostatní majetek. Jedná se tedy o kompenzace přesunů hodnot z výlučného vlastnictví do společného jmění a naopak. Vynaložením na majetek se rozumí mimo oprav a údržby i pořízení. Náklady na oddělený majetek mající povahu věcí běžné osobní potřeby

---

⁴⁵ Např. rozhodnutí Nejvyššího soudu 22 Cdo 629/2000: *„Při vypořádávání bezpodílového spoluvlastnictví manželů je třeba vycházet ze stavu věci v době zániku bezpodílového spoluvlastnictví, avšak z ceny věci v době prováděného vypořádání.“*

⁴⁶ Viz také rozhodnutí Nejvyššího soudu 2 Cdon 2060/97

(nejsou předmětem společného jmění) nemohou být předmětem zápočtu⁴⁷, stejně tak náklady vynaložené ve prospěch jednoho manžela, avšak nevynaložené na jeho majetek (např. pokuty). Není podmínkou, aby oddělený majetek v době provádění zápočtu existoval, může být již zužíván (ovšem výlučným užíváním) jeho majitelem. Jinak tomu je, podle judikatury, v situaci, kdy bylo z odděleného majetku vynaloženo na majetek společný. Praxe je zde taková, že je požadováno, aby tento společný majetek v době zániku společného jmění ještě existoval (nebo existoval jiný za něho nabytý), jinak není možné takovýto vnos uplatnit. Ještě složitější situace nastává v případě, kdy je takový společný majetek postižen změnou své hodnoty. V případě snížení jeho hodnoty se úměrně tomu snižuje (redukuje) i hodnota vnosu, který lze uplatnit, v případě úplného zužívání vnos uplatnit nelze. Naopak, v případě zvýšení hodnoty se uplatnitelná výše vnosu nemění. Důvody pro uplatnění redukce patrně pramení z toho, že předmětem vypořádání jsou jen existující věci - úplně zužívaná věc již neexistuje nebo má nulovou hodnotu, redukce pak zachycuje stav „mezi“. Kromě toho slouží i jako ochrana majetkově slabšího manžela pro situaci, kdy manžel disponující značným odděleným majetkem přispěje zásadní měrou na pořízení nákladné společné věci. V případě, že tato věc bude rychle ztrácet hodnotu, mohlo by dojít k tomu, že pokrytí neredukovaného vnosu bude v okamžiku vypořádání pro společné jmění neúnosná zátěž. V případě zvýšení hodnoty věci, na niž se uplatňuje vnos, se jeho výše nezvyšuje, argumentuje se zde tím, že zvýšená hodnota se promítne do zvýšené hodnoty vypořádávaného jmění. Tento postup ovšem není příliš korektní, odhlédneme-li od ochrany majetkově slabšího manžela, silně znevýhodňuje toho manžela, který by z odděleného majetku přispíval převážnou měrou na snadno a rychle zužitelné věci nebo věci s rychle klesající hodnotou (motorové vozidlo, výpočetní technika) oproti třeba druhému, jenž by ze svých oddělených prostředků přispíval převážnou měrou na společný majetek s opačným trendem vývoje cen (např. nemovitost). Částečného zadostiučinění by bylo možné dosáhnout uplatněním korektivu týkajícího se zásluh o nabytí a udržení společného jmění (§ 149 odst. 3), je to však nepřímocharý postup. Teoreticky vhodnějším řešením se jeví ponechat vnos zásadně neredukovaný, uplatnitelný v plné výši bez ohledu na změnu hodnoty věci, na niž byl uplatněn, a dále, během vypořádání, při určování podílů na společném jmění, přihlídnout k zásluze o nabytí a udržení společného jmění (§ 149 odst. 3) ohledně takové věci. Tímto přihlídnutím by se dala ošetřit situace, kdy byla z odděleného majetku jednoho z manželů podstatným způsobem financována společná věc ohledně níž následně došlo k výraznému nárůstu hodnoty. Příkladně situace, kdy nemovitost

---

⁴⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR 3 Cz 39/73

v hodnotě 1 milion pořízená částkou 900tisíc z odděleného majetku a částkou 100tisíc ze společného jmění, jejíž cena plynutím času vystoupala na 5mil. Bude-li toto dominantní položka společného jmění, tak v případě stanovení rovných podílů na společném jmění bude, i při uplatnění neredukovaného vnosu, manžel poskytující vnos podstatně znevýhodněn proti situaci, kdy by byl býval pořídil nemovitost do svého výlučného vlastnictví a společně s druhým manželem ji užíval. Situaci, kdy manžel, jenž disponuje značným odděleným majetkem, přispěje zásadním způsobem na pořízení nákladné společné věci, jež byla do okamžiku zániku společného jmění zužívána nebo ztratila podstatnou část své hodnoty a uplatnění vnosu představuje neúměrnou zátěž pro vypořádávané společné jmění, vyžadující ochranu druhého manžela, by bylo možno ošetřit redukcí tohoto vnosu s poukazem na dobré mravy a právo jednoho manžela podílet se na životní úrovni druhého.

Uplatnění zákonné domněnky

Nedošlo-li do tří let od zániku společného jmění manželů k jeho vypořádání, nebo nebyl-li do tří let od jeho zániku podán návrh na vypořádání rozhodnutím soudu, nastupuje nevyvratitelná právní domněnka podle § 150 odst. 4. Tato domněnka reflektuje především princip právní jistoty a směřuje k maximalizaci zachování transparentnosti a určitosti právních vztahů. Může se týkat jak společného jmění jako celku, tak i dílčího majetku, který z nějakého důvodu nebyl doposud vypořádán. Její uplatnění je subsidiární a její účinek nastává až tehdy, pokud (bývalí) manželé neprojeví v tříleté lhůtě vůli doposud nevypořádané společné jmění nebo jeho nevypořádanou část vypořádat. Domněnka byla do občanského zákoníku vpravena novelou č. 131/1982 Sb. jako § 149 odst. 4 tehdejšího znění, a to ve znění velmi blízkém současnému. Její současné znění bylo do občanského zákoníku vloženo novelou č. 91/1998 Sb. zavádějící institut společného jmění, a to jako § 150 odst. 4.

Nástup nevyvratitelné právní domněnky podle § 150 odst. 4 je konečným řešením vypořádání společného jmění, to je jí vypořádáno v celém svém doposud nevypořádaném rozsahu. Po jejím nástupu již tedy z logiky věci není možné učinit dohodu o vypořádání společného jmění (podle § 150 odst. 1) ani podat návrh na jeho vypořádání soudu (§ 150 odst. 3), neboť již žádný předmět vypořádání neexistuje – zanikl uplatněním domněnky. Zde je třeba rozlišovat zánik předmětu vypořádání, což je nevypořádané společné jmění, od zániku společného jmění. Nástup domněnky však samozřejmě nebrání i po té dohodou nově vzniklou situaci změnit, avšak nebude se již v žádném případě jednat o dohodu o vypořádání společného jmění manželů, nýbrž o obecnou dohodu vyplývající ze smluvní volnosti jakožto

principu občanského práva, a v případě nedosažení konsensu zde nebude soudní ochrany. Podmínky pro nástup domněnky mající kumulativní povahu jsou následující:

- a) uplynutí doby tří let od zániku (ev. zúžení) společného jmění,
- b) existence nevypořádaného majetku,
- c) nebyl podán návrh na vypořádání společného jmění soudem,
- d) nedošlo ke smrti některého ze subjektů (implicitní podmínka).

Rozhodným dnem, od kterého běží tříletá lhůta, je den nabytí právní moci rozhodnutí o rozvodu manželství, o jeho prohlášení za neplatné, nebo rozhodnutí, kterým se zužuje rozsah společného jmění, nebo den, kterým nabyla účinnosti smlouva o zúžení společného jmění. Tato tříletá lhůta má hmotněprávní povahu a má charakter blízký prekluzivnímu. Podání návrhu na vypořádání společného jmění ve lhůtě nemá na samotný běh této lhůty vliv, pouze znemožňuje nástup domněnky vypořádání. Případné zpětvzetí návrhu po uplynutí této lhůty má za následek nástup domněnky. Podle rozhodnutí Nejvyššího soudu 22 Cdo 2574/98 po uplynutí této lhůty nelze, ani v případě, že byl před jejím uplynutím návrh podán a řízení stále běží, uzavřít dohodu o vypořádání společného jmění manželů (mimosoudně). NS zde z úvodní formulace ustanovení § 150 odst. 4 „*nedošlo-li do tří let od zániku společného jmění manželů k jeho vypořádání dohodou...*“ dovozuje závěr, že tuto dohodu lze uzavřít jen a pouze do této doby. Nemožnost uzavření dohody zde není brána jakožto následek nástupu domněnky, tj. faktické změny právního stavu, ale je konstruována paralelně. V případě, že by totiž nemožnost dohody vyplývala až ze samotného nástupu domněnky, nebyl by tento názor udržitelný, neboť včasné podání návrhu nástup domněnky blokuje. Tento paralelní výklad poněkud narušuje logickou strukturu vlastního ustanovení § 150 odst. 4 a nezvyšuje ani nijak právní jistotu, neboť bývalí manželé mohou stále uplatnit svou vůli pomocí smíru schváleného soudem (ten má účinky pravomocného rozsudku) (což se připouští i v 22 Cdo 2574/98). Cílem ustanovení § 150 odst. 4 sice nepochybně je přimět zúčastněné k vypořádání společného jmění bez zbytečných průtahů a je zde uloženo ve lhůtě třech let buď učinit dohodu nebo alespoň podat návrh na vypořádání společného jmění soudem, avšak paralelní konstrukce nemožnosti uzavřít dohodu, dle mého názoru, jde nad rámec normativního textu v rozporu se zásadou legální licence. S tímto je ve shodě právní názor uvedený ve stanovisku Nejvyššího soudu Cpjn 38/98, které se primárně týká problematiky vkladu vlastnického práva do katastru nemovitostí: „*Výjimku (z pravidla, kdy podání návrhu na vklad po tříleté lhůtě znemožňuje provedení vkladu – pozn. aut.) tvoří pouze případy, kdy návrh na vklad do*

katastru nemovitostí podle dohody o vypořádání společného jmění manželů byl podán sice po uplynutí tří let od zániku společného jmění manželů, ale v průběhu soudního řízení vedeného o vypořádání tohoto společného jmění zahájeného před uplynutím tří let od zániku společného jmění manželů, neboť nevyvratitelná domněnka podílového spoluvlastnictví bývalých manželů k vypořádávanému majetku nemohla, s ohledem na probíhající soudní řízení, nastat“. V tomto názoru se zjevně paralelní konstrukce nemožnosti uzavření dohody o vypořádání SJM nevyskytuje, názor logicky sleduje normativní text ustanovení § 150 odst. 4.

Zvláštní ustanovení ohledně účinků domněnky obsahuje § 269 odst. 2 insolvenčního zákona, podle něhož *„jestliže v době prohlášení konkursu již uplynula lhůta k vypořádání společného jmění manželů, aniž byla uzavřena dohoda o vypořádání společného jmění manželů, nastanou účinky spojené podle zvláštního právního předpisu s uplynutím lhůty k vypořádání společného jmění manželů až po 6 měsících od prohlášení konkursu, do té doby lze uzavřít novou dohodu o vypořádání společného jmění manželů nebo podat návrh na jeho vypořádání rozhodnutím soudu...“.* Jedná se o citelné prolomení principu právní jistoty, což je důvod, proč zákonodárce v témže odstavci za středníkem dodává *„práva třetích osob nabytá v dobré víře tím však nejsou dotčena“*, čímž chrání práva třetích osob před nečekaným následkem. Dobrá víra zde bude obsahovat inverzi podmínek nutných pro mala fide nakládání se společným jměním z pohledu InsZ - tj. existenci předlužení úpadce a původ majetku ve společném jmění, měla by tedy stačit nevědomost třetí strany buď stran předlužení nebo původu majetku ze zaniklého společného jmění. V souvislosti s citelným zásahem do principu právní jistoty se jeví zajímavou a důležitou otázkou, zda existuje nějaké časové omezení zpětného účinku prohlášení konkursu na poměry do té doby ovládané domněnkou. Samotné ustanovení § 269 odst. 2 insolvenčního zákona o tom mlčí. Podle odst. 1 téhož paragrafu se případně tam vyčtené dohody o vypořádání společného jmění zneplatňují prohlášením konkursu pouze tehdy, byly-li uzavřeny po podání návrhu (resp. poté, co nastanou účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení). Analogickým výkladem za použití § 269 odst. 1 lze dovodit, že podobné omezení by se mělo vztáhnout i na nastanuvší domněnku. Tedy že šestiměsíční suspenze účinnosti (s možností uzavření nové dohody) nastává pouze tehdy, pokud účinek domněnky nastane po podání návrhu (resp. poté, co nastanou účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení). V opačném případě bychom museli připustit až absurdní zpětný účinek § 269 odst. 2 insolvenčního zákona, likvidující princip právní jistoty.

Insolvenční zákon též obsahuje zvláštní ustanovení o stavění běhu tříleté lhůty do nástupu domněnky. Běh lhůty se podle § 268 odst. 3 insolvenčního zákona staví, pokud by uplynula dříve než 6 měsíců od prohlášení konkurzu.

Uplatnění domněnky je, jak bylo výše uvedeno, též vázáno na existenci nevypořádaného majetku. Tento majetek (a jiná majetková práva, pohledávky a závazky) je následně nástupem domněnky postižen. Nevypořádaný majetek je však i takový, ohledně něhož byla uzavřena dohoda o vypořádání, která však ještě nenabyla účinnosti, tudíž se jí právní poměry ještě neřídí. To způsobí komplikace například v situaci, kdy je předmětem dohody jinak včas uzavřené nemovitost (dohoda nabývá účinnosti až vkladem příslušného práva do katastru), ale návrh na vklad je podán až po tříleté lhůtě. V takové situaci nebude možné vklad učinit, blíže k tomu v kapitole věnované vypořádání společného jmění dohodou.

Zákonná domněnka upravuje nové poměry tak, že ohledně movitých věcí, které některý z manželů využívá výlučně pro potřebu svou, své rodiny a domácnosti jako vlastník, stanoví, že tímto způsobem byla věc vypořádána. Ohledně movitých věcí nesplňujících výše uvedené podmínky a ohledně nemovitostí stanoví, že tyto přecházejí do režimu podílového spoluvlastnictví, přičemž podíly spoluvlastníků budou shodné. O ostatních majetkových právech, pohledávkách a závazcích platí totéž přiměřeně.

Domněnka tedy především realizuje hlavní zásadu vypořádání podle § 149 odst. 2 - tedy shodný podíl na majetkových právech i závazcích bez následných korektivů. Je zjevné, že nastoupením této domněnky může být některý ze subjektů zkrácen proti situaci, kdy by nastalo vypořádání jiným způsobem, a to zejména ohledně věcí přecházejících do režimu podílového spoluvlastnictví s rovným podílem. Především v případě nemovitostí se pak může jednat o nemalé hodnoty. Projevuje se zde dominance principu právní jistoty nad principem spravedlnosti a do popředí vystupuje zásada „vigilantibus iura scripta sunt“.

Zákonná domněnka podle § 150 odst. 4 má účinky jak mezi manžely, tak i vůči třetím osobám, které musí jí nastolený právní režim respektovat. Domněnka konstituuje novou podobu vlastnických práv k věcem zaniklého společného jmění, které určuje podle povahy a způsobu užívání buď do výhradního vlastnictví, nebo do podílového spoluvlastnictví, ohledně ostatních majetkových práv, pohledávek a závazků platí rozdělení „podle podílů“ přiměřeně. Je tedy nutno se zabývat tím, co lze podřadit pod tento „přiměřený“ účinek stran závazků spadajících pod ustanovení § 143 odst. 1 písm. b). Pokud bychom připustili dokonce shodný účinek, znamenalo by to, že by ze zákona došlo k transformaci solidárního závazku na podílový (s rovnými podíly), čímž by současně došlo ke zhoršení postavení věřitele. K takové

interpretaci, oslabující zásadu pacta sunt servanda, není žádný důvod, neboť účelem domněnky vypořádání je zafixovat vztahy manželů (bývalých) k majetku jejich zaniklého společného jmění. Přiměřeným účinkem („platí přiměřeně“) bude nutno rozumět stanovení vzájemných práv regrese mezi manžely pro situaci po splnění závazku. Tedy i po nástupu právní domněnky vypořádání společného jmění zůstávají případné solidární závazky manželů i nadále solidárními.

Pokud na základě domněnky došlo k vypořádání nemovitosti, je nutno zajistit, aby zápis v katastru nemovitostí byl uveden do souladu s právním stavem navozeným uplatněním domněnky. Zápis do katastru nemovitostí se provede záznamem podle § 7 ZVPN.

Zvláštní situace při vypořádání společného jmění

Vypořádání společného jmění manželů při smrti manžela

Jak již bylo výše uvedeno, zaniká společné jmění manželů také v případě úmrtí manžela. Z tohoto pohledu můžeme rozlišovat různé situace podle okamžiku, kdy k úmrtí došlo. Tyto situace mohou mít různé následky na postup vypořádání společného jmění. V zásadě mohou nastat následující situace:

- a) jeden z manželů zemře za trvání společného jmění (tj. před rozvodem),
- b) jeden z manželů zemřel po zániku společného jmění, aniž došlo k vypořádání, ať už dohodou, rozhodnutím soudu (a v této věci nebylo ani zahájeno řízení) nebo účinkem právní domněnky vypořádání podle § 150 odst. 4,
- c) jeden z manželů zemřel po zahájení řízení o vypořádání společného jmění,
- d) jeden z manželů zemřel po provedení vypořádání (dohodou, rozhodnutím soudu, domněnkou) a nové společné jmění nevzniklo.

ad a) V takovém případě se provádí vypořádání společného jmění v rámci dědického řízení postupem podle § 1751 odst. 1 OSŘ, kdy se podle zásad občanského zákoníku určených pro vypořádání společného jmění stanoví, co ze společného jmění patří pozůstalému manželovi a co případně do dědictví. Je to jediná situace, kdy o určení, co případně pozůstalému manželovi a co případně do dědictví, rozhoduje dědický soud. V judikatuře lze

nalézt jak shodný názor⁴⁸, tak názor tuto jedinečnost situace ve svém důsledku vylučující⁴⁹. Ztotožňuji se s prvním z nich. V případě, že rozhodnutí o vypořádání závisí na sporné skutečnosti, majetek, jehož se to týká, se do dědictví nezahrne. Ohledně něho je třeba vést spor, a v případě, že jeho výsledkem bude příkazání majetku do dědictví, bude o něm v probíhajícím dědickém řízení rozhodnuto. V případě, že dědické řízení již bylo pravomocně skončeno, doprojedná se ohledně tohoto nově se objevivšího majetku dědictví podle § 175x OSŘ.

ad b) Tato situace je asi nejkomplicovanější a vyskytují se na ni různé názory. Jádrem problému je jednak otázka, zda jsou dědici oprávněni uzavřít s pozůstalým manželem dohodu o vypořádání společného jmění, a dále otázka, zda je v takové situaci možno podat návrh na vypořádání společného jmění soudem, či zda se provede vypořádání v rámci dědického řízení. K první otázce existuje rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích 10 Ca 196/99, podle něhož jsou před projednáním dědictví soudem dědici oprávněni uzavřít dohodu o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví.

Ohledně druhé otázky existuje rozhodnutí Nejvyššího soudu 4 Cz 24/77, podle něhož v takové situaci nelze návrh na vypořádání společného jmění podat⁵⁰. Jedním z hlavních argumentů je: *„Bezpodílové spoluvlastnictví je vázáno jen na manžele, nemůže existovat mezi jedním manželem a jinou osobou, byť i dědicem druhého manžela, a nelze tedy podat návrh na vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví proti dědici zemřelého manžela...“* Právě z toho důvodu, že bezpodílové spoluvlastnictví (společné jmění) je vázáno na manžele (a manželství), také smrtí jednoho z manželů zaniká. V diskutované situaci již ex lege neexistuje, existuje jen nevypořádaná masa majetku, ohledně které jsou dědici právními nástupci zůstavitele - není nutno je situovat do role subjektů (již neexistujícího) bezpodílového spoluvlastnictví a na této nemožnosti něco stavět, proto argument vazbou společného jmění na manžele vyznívá neutrálně. Klíčovou otázkou je, zda se na diskutovanou situaci vztahuje § 175l odst. 1 OSŘ. S ohledem na jeho znění: *„měl-li zůstavitel s pozůstalým manželem majetek ve společném jmění...“* lze konstatovat, že toto ustanovení dopadá pouze na případ, zaniklo-li společné jmění z důvodu smrti. Pokud zaniklo již dříve rozvodem, pak

---

⁴⁸ Rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích 10 Ca 196/99

⁴⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu 4 Cz 24/77

⁵⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu: 4 Cz 24/77: *„Nebylo-li občanské soudní řízení o vypořádání zaniklého bezpodílového spoluvlastnictví zahájeno ještě za života obou bezpodílových spoluvlastníků, pak již není zákonného podkladu pro toto řízení a nelze u soudu podat úspěšně návrh na vypořádání zaniklého bezpodílového spoluvlastnictví proti dědici zemřelého bezpodílového spoluvlastníka“.*

zůstavitel již v okamžiku smrti neměl majetek ve společném jmění, neboť to již bylo ex lege zaniklé (byť nevypořádané). Smrtí a obecně zánikem manželství ztrácí společné jmění manželů svůj význam a účel, a proto také (podle zákona) zaniká, zůstává jen nevypořádaná majetková masa, na niž se jen analogicky uplatňují z pohledu správy a užívání pravidla zákonem daná pro společné jmění. Do této „mrtvé masy“ se již nenabývá a tento majetek „čeká“ na vypořádání, které v nejzazším případě nastane subsidiárně uplatněním zákonné domněnky. Z tohoto pohledu, podle mého názoru, nelze na tuto „mrtvou masu“ vztáhnout ustanovení § 175l odst. 1 OSŘ. Tím je provedení vypořádání v rámci dědického řízení vyloučeno. Další argumentaci, proč je za diskutované situace soudní vypořádání společného jmění možné (samozřejmě pokud již nedošlo k vypořádání dohodou, či domněnkou) opřenu o problém účasti pozůstalého manžela na řízení a jeho právu na sporné řízení, lze nalézt v literatuře⁵¹. Pozůstalý (bývalý) manžel totiž není účastníkem dědického řízení (pokud není jako dědic povolán závětí), a tudíž v něm nelze nijak rozhodnout o vypořádání společného jmění. Existují sice závěry, podle nichž může být pozůstalý účastníkem řízení jen po jeho část (tj. pro účely provedení vypořádání)⁵², nicméně i tak mu nelze v případě sporu ohledně vypořádání společného jmění odeprít právo na vypořádání v rámci sporného řízení. Pokud bychom i nadále nepřipouštěli možnost podat v diskutované situaci návrh na vypořádání společného jmění, mohla by nastat situace, kdy by o osudu takového sporného majetku nešlo soudně rozhodnout, neboť z řízení o dědictví by byl podle ustanovení § 175k odst. 3 vyřazen.

Uplatnění zákonné domněnky vypořádání je v diskutované situaci teoreticky možné a týkalo by se buď majetku zaniklého společného jmění, který vyšel najevo (ať už došlo k jeho fyzickému objevení, nebo vyšlo najevo, že patří do společného jmění) až po uplynutí tříleté lhůty k vypořádání, nebo majetku, který nebyl do projednání dědictví zahrnut podle § 175l odst. 1 OSŘ ve spojení s § 175k odst. 3 OSŘ a nebyl následně nijak vypořádán (rozhodnutí soudu ve sporném řízení o vypořádání společného jmění, ev. dohodou). Otázkou může být, jak domněnka účinkuje ohledně věcí, jež určuje do výhradního vlastnictví, když formulace § 154 odst. 4 „.....platí ohledně movitých věcí, že se manželé vypořádali podle stavu, v jakém každý z nich věci ze společného jmění manželů pro potřebu svou, své rodiny a domácnosti výlučně jako vlastník užívá“ není bez dalšího pro případ smrti příliš použitelná, neboť o užívání zde již nemůže být řeči. Je otázkou, zda vycházet ze stavu, jak byly věci užívány v době smrti, nebo k užívání vůbec nepřihlížet, neboť po smrti mohl takové věci užívat druhý

---

⁵¹ Dvořák J., Spáčil, J.: *Společné jmění manželů v teorii a judikatuře*; Praha: Aspi, 2007 (s 235 an.)

⁵² Schelleová. I.: *Řízení o dědictví – účastníci řízení*. Právní praxe v podnikání č.11 Praha: 1997 (s. 21)

manžel. Jako vhodnější z obou řešení se mi jeví výklad uspořádávající poměry ohledně věci určených do výlučného vlastnictví podle situace v okamžiku smrti. Ohledně takto vypořádaného majetku se provede doprojednání dědictví podle § 175x OSŘ.

ad c) V situaci, kdy účastník zemře v průběhu řízení o vypořádání společného jmění, nastupují na jeho místo dědici. Řízení však sleduje stále původní cíl, tj. vypořádání společného jmění, a výsledkem je pouze rozhodnutí o tom, co ze společného jmění bude náležet pozůstalému manželu a co případně do dědictví. O tom, co z majetku případně do dědictví komu připadne, se následně rozhodne během dědického řízení.

ad d) V takové situaci nastává standardní postup vypořádání dědictví bez jakékoliv vazby na institut společného jmění, neboť společné jmění je v ten okamžik jak zaniklé, tak i vypořádané.

Vypořádání podle insolvenčního zákona

Zvláštní postup vypořádání nastává v případě, že se jeden z manželů ocitne v úpadku nebo mu úpadek hrozí. Takovou situaci lze řešit podle insolvenčního zákona⁵³ několika způsoby, v souvislosti se společným jměním manželů má význam především konkurz a reorganizace.

Reorganizací se podle § 316 odst. 1 InsZ rozumí: zpravidla postupné uspokojování pohledávek věřitelů při zachování provozu dlužníkovy podniku, zajištěné opatřeními k ozdravení hospodaření tohoto podniku podle insolvenčním soudem schváleného reorganizačního plánu s průběžnou kontrolou jeho plnění ze strany věřitelů. Reorganizace se ze svého účelu týká pouze osoby, jež je podnikatelem (za splnění podmínek § 316 odst. 2, 3, 4 InsZ). Při reorganizaci společné jmění manželů nezaniká, ale majetek z něj může být použit k úhradě závazků v rámci reorganizace. K tomu je podle § 342 písm. c) InsZ nutný souhlas druhého manžela vyhotovený písemnou formou s úředně ověřeným podpisem, který je přílohou reorganizačního plánu. Jinak se reorganizace společného jmění manželů nedotýká a k jeho vypořádání nedochází.

Jinak je tomu v případě prohlášení konkurzu na majetek úpadce. Prohlášením konkurzu společné jmění manželů zaniká. V případě, že byl jeho vznik odložen smlouvou až ke dni zániku manželství, má prohlášení konkurzu ohledně společného jmění účinky jako zánik manželství. Po tomto zániku následuje vypořádání společného jmění. To ovšem

---

⁵³ Zákon č. 182/2006 Sb., Insolvenční zákon (InsZ)

následuje i tehdy, pokud společné jmění zaniklo či bylo zúženo, avšak nebylo vypořádáno⁵⁴. V případě, že již probíhá soudní řízení o vypořádání, vstupuje do něho na místo úpadce správce konkurzní podstaty. Prohlášení konkurzu má i speciální účinek na plynutí doby pro uplatnění zákonné domněnky vypořádání podle § 150 odst. 4, a to takový, že plynutí této lhůty se staví, pokud by uplynula dříve než 6 měsíců po prohlášení konkurzu, pokud již uplynula, suspendují se její účinky po dobu 6 měsíců od prohlášení konkurzu, během této doby je možné jak uzavřít dohodu o vypořádání, tak podat návrh na vypořádání soudu. Blíže k tomu v kapitole věnované vypořádání společného jmění zákonnou domněnkou. Prohlášením konkurzu přechází právo uzavřít dohodu o vypořádání a právo podat návrh na vypořádání společného jmění soudem z úpadce na správce konkurzní podstaty. Dohody o vypořádání úpadcem eventuálně uzavřené po prohlášení konkurzu jsou tedy neplatné, což i zákon výslovně uvádí. Dále jsou neplatné smlouvy o zúžení rozsahu společného jmění, smlouvy o rozšíření společného jmění, pokud jimi do společného jmění přešly věci patřící výhradně dlužníku nebo závazky patřící výhradně jeho manželu. Tyto smlouvy jsou neplatné od okamžiku podání insolvenčního návrhu dlužníkem nebo od okamžiku, kdy nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení, jde-li o insolvenční návrh věřitele. Rozsah majetku společného jmění zahrnutého do konkurzní podstaty závisí na rozhodném okamžiku, který se liší podle toho, zda návrh na zahájení insolvenčního řízení podal úpadce nebo věřitel⁵⁵.

Závažný následek pro osud společného jmění má ustanovení § 274 InsZ, podle nějž *„Nelze-li provést vypořádání společného jmění manželů proto, že závazky dlužníka, které z něj mohou být uspokojeny, jsou vyšší než majetek, který náleží do společného jmění manželů, zahrne se celý majetek náležející do společného jmění manželů do majetkové podstaty.“* Toto ustanovení vyvolává řadu otázek. Předně, spojení *„nelze-li provést“* není patrně myšleno jako hypotéza, ale je součástí dispozice, není totiž žádný jiný důvod, proč by vypořádání nemohlo být provedeno, než v tomto ustanovení uvedený, a to, *„že závazky dlužníka ... jsou vyšší než majetek...“*, což je skutečná hypotéza ustanovení. Důsledkem tedy je, mimo jiné, že vypořádání nelze provést. Shledalo-li by se tedy, že rozsah závazků přesahuje rozsah společného jmění, stalo by se tedy celé společné jmění součástí konkurzní podstaty, bez ohledu na daný či nedaný souhlas druhého manžela s jeho (případně s jeho částí) použitím k eventuálnímu podnikání. Otázkou je, zda by měl manžel úpadce vůbec v tomto případě přihlášenou pohledávku tak, jako je tomu v situaci podle § 275 InsZ, na základě čeho by

---

⁵⁴ § 268 odst. 2 písm. b,c InsZ

⁵⁵ § 205 InsZ

vznikla a jak by se stanovila její výše, když by neproběhlo žádné vypořádání. V praxi by to mohlo znamenat, že nezadlužený manžel přijde zcela o majetek, který má ve svém vlastnictví, byť je toto vlastnictví omezeno stejným právem úpadce, a to i tehdy, aniž by se na dosažení stavu úpadku svými úkony jakkoliv podílel⁵⁶ či dal nebo nedal souhlas k jeho použití při eventuelním podnikání úpadce. Možný vznik takové situace je však v rozporu s čl. 11 odst. 1 a 4 Listiny. Ústavně konformní výklad by mohl být, pokud by se spojení „...*celý majetek náležející do společného jmění*...“ chápalo v kvalitativním, nikoliv v kvantitativním významu. Vypořádání by však bylo stejně nutno provést, patrně jako součást řízení o excindační žalobě, kde by se druhý manžel domáhal vyjmutí svého vypořádacího podílu. Pro srovnání je třeba podotknout, že podílové spoluvlastnictví je postiženo, logicky, do výše podílu úpadce⁵⁷.

Vypořádání při zúžení společného jmění

Jak již bylo zmíněno, k vypořádání společného jmění nutně dochází i z důvodu zúžení jeho rozsahu. Nabytím účinnosti příslušné smlouvy nebo rozhodnutím soudu zaniká společné jmění ve stanoveném rozsahu a tento je třeba vypořádat. K vypořádání může obecně dojít jakýmkoliv ze způsobů uvedených v § 150, eventuelně může být vypořádání přímo součástí smlouvy o zúžení společného jmění. V posledně uvedeném případě mohou nastat komplikace ohledně toho, zda projevy vůle zachycené ve smlouvě o zúžení společného jmění rovněž směřují k vypořádání té části společného jmění, o níž je společné jmění zužováno. Týká se to především situace, kdy je ze společného jmění vyjímána jedna konkrétní věc nebo okruh věcí s určením, komu jako výlučné vlastnictví připadne, a které již byly v rámci společného jmění nabyty. U věcí eventuelně nabytých do takto určeného výlučného vlastnictví v budoucnu se, není-li jiné dohody, při vypořádání zaniklého společného jmění uplatní zásada, podle níž je třeba uhradit to, co bylo na výlučný majetek vynaloženo ze společného jmění. U věcí již tvořících společné jmění je smlouva o zúžení společného jmění určující výlučného vlastníka zároveň dohodou o vypořádání, není-li z projevů vůle tam učiněných patrný opak (tj. že náhrada bude určena později). S poslední větou shodně rozsudek Nejvyššího soudu 30 Cdo 681/2004. Účinky vypořádání na práva třetích osob byly rozebrány v kapitolách věnovaných jednotlivým způsobům vypořádání. Účinky vlastní smlouvy o zúžení společného jmění podle § 143a odst. 1 se třetích osob dotýkají za podmínek ustanovení § 143a odst. 4, tedy tehdy, byl-li jim obsah smlouvy o zúžení společného jmění znám. Jednalo

---

⁵⁶ Takový postup připouští názor vyjádřený v: Kozák J.: *Konkurzní noviny, Poradna konkurzních novin*; Praha: Cooper press, č. 2/2009 (s. 1)

⁵⁷ § 205 odst. 3 InsZ

by se třeba o situaci, kdy by případný věřitel z důvodu nevědomosti o jejím obsahu očekával nezúžený rozsah společného jmění. V situaci, kdy třetí straně není obsah smlouvy znám, má právo na uspokojení z celého zákonného rozsahu společného jmění (přesněji řečeno z rozsahu jí známého) bez ohledu na to, jak byl zúžen a eventuálně následně vypořádán.

Vypořádání při uložení trestu propadnutí majetku

K zániku společného jmění manželů dochází též vyslovením trestu propadnutí majetku podle § 66 odst. 1 TZ, zánik společného jmění výslovně stanovuje § 66 odst. 4 TZ.⁵⁸ K zániku společného jmění dochází okamžikem, kdy nabude rozsudek o propadnutí majetku právní moci. Ten samý okamžik určuje i rozsah majetku, kterého se trest týká. Vypořádání se pak odehrává mezi manželem pachatele na straně jedné a mezi Úřadem pro zastupování státu ve věcech majetkových na straně druhé. Na prvním místě bude, stejně jako při vypořádání mezi bývalými manžely, snaha o dosažení dohody podle § 150 odst. 1. Nebude-li jí dosaženo, provede se na návrh vypořádání rozhodnutím soudu, v úvahu padá i uplatnění domněnky vypořádání, nebude-li takový návrh včas podán (a nebyla-li uzavřena dohoda).

Obdobný postup by měl patrně následovat při vyslovení trestu propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty podle § 70 TZ, která je součástí společného jmění manželů. Zde sice není výslovné ustanovení o zániku společného jmění ohledně této věci, avšak přechodem vlastnického práva na stát společné jmění ohledně této věci zanikne. Takovým rozhodnutím by přicházela manžel pachatele bez dalšího o vlastnické právo k věci, aniž by byl sám pachatelem, či se na činu jinak podílel. Manžel totiž má vlastnické právo k celé propadající věci, omezené jen shodným právem druhého manžela – pachatele. Takové zbavení vlastnického práva by bylo v rozporu s čl. 11 Listiny. Bude tedy nutno provést i v tomto případě vypořádání ohledně propadající věci. Obdobně v případě sankce propadnutí věci podle § 11 odst. 1 písm. d PřesZ.

---

⁵⁸ Do 31.12.2009 účinný trestní zákon č. 141/1961 Sb. upravoval věc z věcně relevantního hlediska obdobně, místo termínu společné jmění manželů však používal termín zákonné majetkové společenství.

Vypořádání při dědickém řízení

Smrtí člověka zaniká nejen jeho fyzická existence, ale i jeho existence jakožto subjektu práv a povinností, tj. zaniká jeho právní subjektivita. V okamžiku smrti je však fyzická osoba téměř vždy subjektem mnoha práv a povinností. Tato práva a povinnosti mají podle své povahy různý osud. Některá z nich jsou natolik spjata s osobou nositele, že zanikají společně se s ním, jedná se především o osobnostní práva a závazky, jejichž plnění je vázáno výhradně na jejich nositele. Naproti tomu práva a povinnosti majetkového charakteru mohou přesahovat existenci svého nositele a také ji, až na výjimky, přesahují. Tato práva a povinnosti se, až na výjimky dané některými speciálními zákony, stávají předmětem dědictví. Dědictví je především otázkou přechodu aktiv, se kterými přecházejí i pasiva, existují-li. K samotnému přechodu pasiv však nedochází, neboť výše přechodu pasiv je omezena cenou nabytého dědictví. Okruh dědiců, tedy osob, jež se mohou stát právními nástupci zemřelého, je dán buď zákonnou dědickou posloupností, závětí, nebo obojím, přičemž dědění z titulu závěti má přednost (nedochází-li tím ke zkrácení tzv. neopominutelných dědiců). Čítá-li okruh dědiců více subjektů, je třeba jmění (majetek a závazky) mezi tyto subjekty nějakým způsobem rozdělit, tedy vypořádat.

Přechod jmění na právní nástupce se děje za ingerence soudní moci na základě ustanovení § 175a až § 175za OSŘ. Toto řízení se zahajuje buď na základě podnětu státního orgánu vedoucího matriku, nebo i bez něho, jakmile se soud dozví o úmrtí (či prohlášení za mrtvého). Hlavním motivem takového postupu je zájem na maximalizaci principu právní jistoty. V okamžiku smrti totiž nemusí být všem zřejmý jak okruh dědiců a rozsah majetku, tak i eventuelní existence závěti. Tyto skutečnosti je nutno v zájmu ochrany oprávněných dědiců zjistit. Účelem řízení je tedy v první řadě určení okruhu dědiců (legitimační funkce), dále určení rozsahu jmění (majetku a závazků) a potvrzení nabytí dědictví (majetková funkce). Dědictví se nabývá ke dni smrti zůstavitele, ačkoliv se o jeho vypořádání rozhoduje později. Svou povahou se jedná o řízení nesporné ovládané zásadami pro tento druh řízení charakteristickými (především zásada oficiality, vyšetřovací, materiální pravdy atd.). Účastníci řízení jsou jednak ti, které občanský soudní řád za účastníky označuje (především ti, o nichž lze mít důvodně za to, že jsou dědici zůstavitele) a dále ti, o jejichž právech a povinnostech má být v řízení jednáno (sem spadají např. ti, kteří uplatňují své dědické právo a zároveň nejsou za dědice důvodně považováni).

Během projednávání dědictví se mohou objevit rozpory. Ty mohou nastat buď ohledně toho, kdo je dědicem, nebo ohledně majetku a závazků patřících do dědictví. Dědické právo může být zpochybněno ve dvou rovinách - buď je třeba vyřešit otázku právního posouzení skutkově jinak nesporného stavu (např. otázka formálních náležitostí závěti apod.), nebo je zpochybněn skutkový stav. V prvním případě vyřeší otázku přímo dědický soud, v druhém případě je třeba, aby se ten, jehož dědické právo se soudu jeví jako méně pravděpodobné, domáhal ve sporném řízení žalobou určení, že druhý není dědicem. K jejímu podání určí soud projednávající dědictví lhůtu, není-li žaloba ve lhůtě podána, pokračuje se v řízení bez zřetele na tohoto dědice. Týká-li se spornost majetku či závazků patřících do dědictví, jejich spornost se pouze konstatuje a při dědickém řízení se k nim nepřihlédne. Ty spory lze řešit mimo dědické řízení v řízení sporném.

Během řízení je dědicům dána možnost vypořádat se dohodou, a to i jinak, než byla eventuelní vůle zůstavitele vyjádřená v závěti. Dojde-li k uzavření takovéto dohody, která neodporuje zákonu ani dobrým mravům, soud ji schválí. V opačném případě soud potvrdí dědictví těm, jejichž dědické právo bylo prokázáno („vypořádání“ bez dohody).

V případě, že je pouze jediný dědic, soud mu usnesením potvrdí nabytí dědictví.

Mimo to může dědické řízení skončit usnesením o zastavení řízení z důvodu, že zůstavitel nezanechal majetek, o tom, že zůstavitel zanechal majetek nepatrné hodnoty, který se vydává vypraviteli pohřbu, o tom, že dědictví připadlo státu, usnesením o schválení dohody, již se přenechává předlužené dědictví věřitelům k úhradě dluhů, nebo usnesením o nařízení likvidace dědictví.

Významnou otázkou je režim majetku spadajícího do dědictví v době mezi smrtí a ukončením dědického řízení. Obecně panuje shoda o tom, že v období mezi smrtí zůstavitele až do jeho vypořádání jsou dědicové považováni za vlastníky celého majetku patřícího do dědictví a z právních úkonů týkajících se tohoto majetku jsou povinni a oprávněni solidárně⁵⁹. Podle ustanovení § 175r OSŘ je možné nakládat a činit ohledně tohoto majetku opatření přesahující běžný rámec hospodaření pouze se svolením soudu.

Další významnou otázkou může být osud majetku a závazků spadajících do dědictví, které se objeví až po pravomocném ukončení řízení. Z hlediska majetku se může jednat buď o majetek, jehož existence nebyla nikomu známa, nebo o majetek, který byl z projednávání

---

⁵⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu 20 Cdo 1921/99 a 21 Cdo 2920/99, obdobně rozhodnutí Městského soudu v Praze 11 Co 48/72.

dědictví vyřazen podle ustanovení § 175k odst. 3 OSŘ a o právních vztazích k němu bylo rozhodnuto až po pravomocném ukončení dědického řízení. Ohledně tohoto majetku (i eventuelních závazků) se provede dodatečné řízení (§ 175 OSŘ). Objeví-li se však po pravomocně skončeném dědickém řízení pouze závazek (dluh), pak se podle § 175x OSŘ řízení nezahajuje. Za takovou pohledávku se odpovídá podle § 470 a může být uspokojena dědici do výše jejich podílů.

Vypořádání dohodou

Podle ustanovení §482 odst. 1 „*Je-li více dědiců, vypořádají se u soudu mezi sebou o dědictví dohodou*“. Tato možnost je dána vždy, bez ohledu na vůli, kterou ohledně rozdělení jmění vyjádřil zůstavitel v eventuelní závěti. Nebylo by účelné na tomto místě bránit vůli dědiců ohledně jiného rozdělení jmění, pokud ohledně něj existuje shoda. Z textu ustanovení lze dovodit, že se jedná o zákonodárcem preferovaný krok. Pokud uzavřená dohoda neodporuje zákonu ani dobrým mravům, soud ji usnesením schválí. Soud se při zkoumání dohody omezí pouze na kontrolu těchto dvou aspektů, jakýkoli zásah do vlastní smlouvy mu nepřísluší. Rozpor s dobrými mravy a zákonem by byl i bez rozhodnutí soudu důvodem neplatnosti dohody. Smysl pravidla, že nestačí samotná dohoda a je třeba její schválení soudem z pohledu požadavků, které pro svou platnost musí plnit již ze samotného zákona, lze spatřit opět v důrazu na princip právní jistoty. Brání se tím tomu, aby majetek dědicům připadl toliko zdánlivě a ti s ním začali následně disponovat na základě dohody, která by byla neplatná. Zároveň pak nebude možné pravomocně schválenou dohodu z důvodů rozporu se zákonem či s dobrými mravy napadnout. Při uzavírání dohody o vypořádání dědiců (a tedy i při posuzování její shody se zákonem) se neuplatní ani kolační zásada⁶⁰, kterou jinak zavádí § 484, nové uspořádání je tak jen a pouze na vůli dědiců. Taktéž bylo judikaturou dovozeno, že prostá skutečnost, že jeden z dědiců po uzavření dohody ničeho nenabude, není v rozporu s dobrými mravy⁶¹. Dohoda se však musí týkat veškerého majetku spadajícího do dědictví, částečnou dohodu není možné schválit. Dohodu lze uzavřít pouze rámci dědického řízení. To samozřejmě nevylučuje jinou následnou úpravu vzájemných poměrů, která ovšem proběhne

---

⁶⁰ „*Při schvalování dohody o vypořádání dědictví nemá význam okolnost, zda a jaký majetek obdržel některý z dědiců bezplatně od zůstavitele za jeho života mimo obvyklá darování.*“ usnesení Městského soudu v Praze 24 Co 106/94

⁶¹ „*Rozpor dohody o vypořádání dědictví se zákonem či s dobrými mravy není bez dalšího v tom, že dědic má podle ní nabýt méně, než na co by měl ze zákona či závěti nárok, ani v tom, nepřeveze-li podle dohody o vypořádání z dědictví žádný majetek.*“ usnesení Městského soudu v Praze 24 Co 106/94

za jiných okolností s jinými účinky, než má dohoda schválená soudem, a nadto je třeba počítat s negativními dopady např. v daňové oblasti, u některých správních poplatků atd.

Subjekty dohody o vypořádání jsou dědici, a lze jí tedy upravit pouze vztahy mezi dědici navzájem. Zákon v ustanovení § 470 výslovně stanovuje odpovědnost dědiců za závazky zůstavitele a náklady spojené s pohřbem, a to tak, že dědici odpovídají za tyto závazky podle poměru toho, co z dědictví nabyli, k celému dědictví. Dohoda ohledně odpovědnosti za závazky učiněná mezi dědici může mít účinek pouze mezi nimi, přesněji řečeno pro jejich vzájemné vypořádání po splnění závazku. Věřitelé, jejichž souhlasu by bylo k modifikaci závazku třeba, nejsou subjekty dohody o vypořádání dědictví. Podle § 175b OSŘ sice mohou být účastníky řízení v případě, kdy se vypořádává jejich pohledávka, tím je však dle mého názoru myšleno řízení o vypořádání podle § 483 ve znění do účinnosti novely č. 509/1991 Sb., které s aktuálním zněním ustanovení § 483 již nemá hmotněprávní podklad, nikoliv však schvalování dohody o vypořádání dědictví. Odpovědnost za závazky vůči věřitelům se tak, i bez ohledu na dohodu dědiců, řídí ustanovením § 470. Existují však i taková rozhodnutí, která z tohoto nevycházejí a dovozují, že skutečnost, že by některý z dědiců přebíral závazek přesahující výši podílu, který dle dohody nabývá, považují za rozpor se zákonem mající za následek neschválení dohody⁶².

Občanský zákoník v ustanovení § 460 stanoví, že dědictví se nabývá okamžikem smrti zůstavitele. Okamžik smrti je tak klíčový jednak z důvodu fixace objektivních okolností, na základě nichž mohou být subjekty povolávány jako dědicové, a dále podle tohoto ustanovení v tento okamžik dědicové vstupují do práv a povinností připadajících jim z dědictví. V tomto kontextu je pak zajímavá otázka účinků schválené dohody o vypořádání dědictví, neboť ta nově konstituuje (na rozdíl od potvrzení dědictví) právní vztahy dědiců k tomu, čeho nabývají, avšak její účinky by měly být posunuty zpět do okamžiku smrti zůstavitele. Paradoxně se tak může třeba stát, že věc, která se do dědictví dostala až během řízení na základě úkonu dědiců, byť i schváleného soudem, se po vypořádání stane vlastnictvím jednoho z nich, a to již od okamžiku smrti zůstavitele (přičemž v té době ještě nemusela ani fyzicky existovat). V principu se jedná o poněkud problematickou fikci. Nabývání dědictví okamžikem smrti mnohem lépe koresponduje s principem potvrzení dědictví. Pro vypořádací

---

⁶² „Dohoda o vypořádání dědictví, podle které má být dědictví, které není předloženo, rozděleno mezi dědice tak, že některý z nich převezme odpovědnost za dluhy dědictví ve výši, která přesahuje cenu majetku, který podle dohody nabývá svůj podíl (a jeho dědický podíl by tak byl předložen), odporuje zákonu. Soud v takovém případě podle § 482 odst. 2 o.z. musí rozhodnout tak, že dohodu neschválí.“ Usnesení Městského soudu v Praze 24 Co 242/95

princip je příhodnější institut ležící pozůstalosti (zná jej třeba rakouské právo). Dostupná literatura se zmíněnému problému zpětného účinku často vyhýbá.⁶³

„Vypořádání“ bez dohody

Podle dikce zákona *„nedojde-li k dohodě, soud potvrdí nabytí dědictví těm, jejichž dědické právo bylo prokázáno“* (§ 483). Stane se tak podle dědických podílů (§ 484). V případě neexistence závěti se tak dědici stanou podílovými spoluvlastníky jmění, které připadlo do dědictví. Pokud existuje platná závět zůstavitele, která podíly stanoví jako konkrétní věci (či práva), potvrdí se nabytí těchto podílů. Ohledně jmění v závěti opomenutého se potvrdí podíl na této jeho části, a to podle velikosti dané zákonem.

Tato úprava však zdaleka není původní, podle právního stavu do 31.12.1991 (do účinnosti novely č. 509/1991 Sb.) operoval občanský zákoník i v ustanovení § 483 s pojmem vypořádání. Toto vypořádání provádělo, v případě, že nedošlo k dohodě mezi dědici, státní notářství, a to podle zásad ustanovení § 484 odst. 2 tehdejšího znění. Od účinnosti této novely dochází pouze k potvrzení dědictví podle výše podílů. Došlo tím sice k urychlení projednávání vlastního dědictví, je však otázkou, zda tím opravdu klesla celková zátěž justice. Pokud se totiž dědici nedokázali dohodnout v rámci dědického řízení, je pravděpodobné, že takový problém přetrvá ohledně podstatných otázek správy, užívání a dispozice s majetkem, který takto nabyli do podílového spoluvlastnictví, čímž se může otevřít řada vleklých řízení o zrušení podílového spoluvlastnictví soudem podle § 142 odst. 1. Je totiž pravděpodobné, že nebylo-li dosaženo shody ohledně vypořádání dědictví, nebude dosaženo shody ani ohledně zrušení a vypořádání vzniklého podílového spoluvlastnictví. Z hlediska problematiky institutu vypořádání došlo zmíněnou novelou č. 509/1991 Sb. ke změně kvalifikace toho, co ustanovení § 483 ve skutečnosti provádí. Jeho původním obsahem bylo bezesporu provedení vypořádání (i ve smyslu definice z úvodu této práce) prováděné podle zásad ustanovení § 484 odst. 2 tehdejšího znění. Potvrzení dědictví podle § 483 však již nemá žádné konstitutivní rysy, jeho charakter je ryze deklaratorní - pouze deklaruje poměry vzniklé pro tuto situaci na základě zákona, závěti, nebo obojího, nejedná se tedy už o vypořádání. Nelze ani říci, že se vypořádání účinností zmíněné novely přesunulo z řízení do zákona, tj. že by zde zákon působil podobně jako třeba v případě právní domněnky vypořádání společného jmění podle

---

⁶³ Nově navrhovaná úprava dědictví v novém občanském zákoníku okamžik nabytí dědictví výslovně nespecifikuje. Lze tak očekávat, že se tak stane smrtí v případě potvrzení dědictví podle ze zákona či závěti vyplývajících podílů, nebo právní mocí rozhodnutí v případě dohody o výši podílů, nebo dohody o rozdělení dědictví.

§ 150 odst. 4. Problém totiž je v tom, že nový právní stav, který zde vzniká smrtí zůstavitele a deklaruje se při potvrzení dědictví, vzniká aniž by se před tím (tj. před smrtí zůstavitele) stran dědiců jednalo o subjekt v spjaté společným právním vztahem k předmětu vypořádání. Nezbyvá tedy uzavřít jinak, než že podle aktuální právní úpravy v případě, že dědici neuzavřou v rámci řízení o projednání dědictví dohodu, k uplatnění institutu vypořádání nedochází.

Jak již bylo uvedeno, v případě, že v rámci projednání dědictví nedojde k uzavření dohody o jeho vypořádání, potvrdí se nabytí dědictví dědicům, jejichž dědické právo bylo prokázáno, a to podle velikosti jejich dědických podílů (§ 484). Ustanovení § 484 dále zavádí určitý korektiv - takzvanou kolační zásadu, jedná se o to, že hodnota darů poskytnutých nad rámec obvyklých darování⁶⁴ se do dědického podílu započte. Výsledkem tedy bude nižší velikost dědického podílu. O kolaci lze uvažovat samozřejmě pouze tehdy, jsou-li k dědění povoláni alespoň dva dědici (kteří dědictví neodmítli). Motivem kolace je snaha o dosažení spravedlivého rozdělení jmění mezi dědice, kterého se jim celkově dostává od zůstavitele. Konkrétní podoba kolační zásady se liší pro případ, kdy se nabývá dědictví podle zákona na jedné straně, a pro případ, kdy se dědictví nabývá podle závěti na straně druhé. V případě zákonné posloupnosti se započte to, co dědic od zůstavitele za jeho života bezúplatně obdržel, a je-li dědicem potomek dítěte zůstavitele, započte se mu do podílu i to, co bezúplatně obdržel jeho předek. V případě dědění ze závěti se provede zápočet jen tehdy, pokud k němu dal zůstavitel v závěti příkaz, nebo pokud by byl dědic zvýhodněn oproti neopominutelnému dědici. Zápočet je možné uplatnit pouze během dědického řízení, po jeho skončení pravomocným rozhodnutím již taková možnost není.

Otázkou může být, v jakých cenách je třeba tento zápočet provést, zda v cenách v době darování, či v cenách v době projednávání dědictví. Novější judikatura v této souvislosti razí zásadu, podle které se zápočet daru provádí ve výši jeho ceny v době darování⁶⁵, ze stejné zásady vycházela i judikatura starší, která však tento přístup podmiňovala „stabilitou cen a

---

⁶⁴ Posouzení obvyklosti darů bude individuální, a to se zřetelem k majetkovým poměrům a zvyklostem zůstavitele. Typicky se však bude jednat o mimořádná darování, nikoliv tedy běžné dary k Vánocům, životním jubileům apod.

⁶⁵ Rozsudek Městského soudu v Brně 24 Co 201/98: „Při započtení na dědický podíl dle § 484 ObčZ se započítává dar v té ceně, kterou měl v době darování, a nikoli v té ceně, kterou by měl či mohl mít v době úmrtí zůstavitele.“

hodnot“⁶⁶. Ostatně některá literatura odlišný přístup v náznaku též připouští.⁶⁷ Má-li účelem započtení daru být dosažení či zvýšení ekvity dědiců, měl by se dar započítávat za souměřitelných cenových podmínek⁶⁸, jinak se tento účel stírá. V rámci dosažení oné ekvity by stálo za úvahu, zda-li by při stanovení ceny daru pro účel započtení v rámci vypořádání dědiců neměla její výše vycházet spíše ze stavu věci (daru) v době darování a její obecné ceny v době úmrtí. Nelze ovšem přehlédnout náročnost takového postupu.

Přechod závazků je při potvrzení dědictví podle § 483 opět určen zněním ustanovení § 470, a dědicové tak odpovídají za závazky podle poměru toho, co z dědictví nabyli, k celému dědictví.

---

⁶⁶ Rozsudek NS SSR 4 Cz 121/68 „Vychádza sa zásadne z obecnej ceny toho, čo bolo plnené, v dobe, kedy to dedič obdržal. Táto zásada platí však pre pomery, v ktorých sú hodnoty a ceny stabilizované; mimoriadne prípady je nutné vždy posudzovať podľa konkrétnych okolností, pretože by nebolo spravodlivé, aby boli dedičovi započítané dary, ktoré mu - aj keď zachoval najväčšiu starostlivosť a opatnosť - neprinesli žiadny prospech.“

⁶⁷ Jehlička, O., Švestka, J., Škárová, M.: *Občanský zákoník, komentář 9. vydání*; Praha: C.H.Beck, 2004. (s. 705)

⁶⁸ Problém může být evidentní zejména při postupu, kdy se cena darů přičítá k hodnotě dědictví a z tohoto součtu se pak vyčísľují jednotlivé dědické podíly, což je dnes obvyklý postup.

Jiné situace, kdy dochází k vypořádání

V této kapitole jsou popsány další situace, které lze s různou mírou přesvědčivosti subsumovat pod institut vypořádání. Situace jsou vybrány z rozsahu problematiky pokryté občanským zákoníkem.

Vypořádání vlastníka a držitele

Držba

Držbu jakožto věcné právo upravuje občanský zákoník v ustanovení § 129 an. Držet je možno věc nebo právo, které připouští opakovaný nebo trvalý výkon. Pro držbu jsou charakteristické dva kumulativní znaky: faktické ovládnutí věci držitelem a vůle držitele s věcí nakládat jako s věcí vlastní (držební vůle). K tomu, aby byl subjekt držitelem, musí být stran něho oba tyto znaky naplněny současně. V případě, že je přítomna pouze složka spočívající ve faktickém ovládnutí, a nikoliv vůle nakládat s věcí jako s vlastní, nejedná se o držbu, ale o detenci (detentorem je např. nájemce). Držba je tak charakterizována výkonem „právního panství nad věcí“. Nevylučuje ji tedy to, že věc fyzicky ovládá někdo jiný - např. nájemce na základě závazkového vztahu, je to naopak projev právního panství držitele nad věcí. Držba je obvykle klasifikována na dvě kategorie podle vlastností držitele – rozlišuje se držba oprávněná a neoprávněná. Klasifikačním kritériem je zde přítomnost dobré víry držitele. V pochybnostech stanoví zákon domněnku, že držba je oprávněná. Do okamžiku průkazu opaku se tedy na držitele hledí jako na oprávněného. Není-li držitel držitelem oprávněným, je držitelem neoprávněným, tertium non datur (§ 131). Prvek dobré víry je u držby konstruován tak, že oprávněným držitelem je ten, kdo se zřetelem ke všem okolnostem má za to, mu věc nebo právo (jako vlastníkovu) patří⁶⁹. Nejde tu tedy jen o pouhé subjektivní přesvědčení (eventuelně plynoucí z nedostatku opatrnosti při provádění právních úkonů). Příkladem oprávněného držitele může být ten, kdo nabytí věc na základě neplatného právního úkonu (pokud důvod neplatnosti již sám o sobě nevylučuje dobrou víru⁷⁰), nebo věcněprávní

---

⁶⁹ Dobrá víra se posuzuje vzhledem k titulu, z něhož se držba odvozuje. Oprávněným držitelem je tedy i ten, kdo nabytí věc z relativně neplatného úkonu i tehdy, když o relativní neplatnosti věděl (a nemohl mít jistotu či mohl mít přímo pochybnosti o tom, že mu titul bude svědčit navždy). Takový titul je objektivně existující a navíc platný - do doby, dokud není relativní neplatnosti dovoláno. Na dobu, po níž byl vlastníkem, je třeba hledět jako na oprávněnou držbu bez ohledu na to, že vlastnictví zaniklo dovoláním se relativní neplatnosti ex tunc. (srov. 22 Cdo 1806/98)

⁷⁰ Například nabytí nemovitosti ústní dohodou. V takovém případě není splněna podmínka obvyklé opatrnosti a nelze být tak „vzhledem ke všem okolnostem“ v dobré víře.

účinnost úkonu nenastala - např. v důsledku nevložení práva do katastru nemovitostí⁷¹. K oprávněné držbě však není nutný žádný právní titul (ani neplatný), postačí domnělý právní titul⁷² (podmínka dobré víry se zřetelem ke všem okolnostem musí být však stále splněna). Oprávněný držitel má podle ustanovení § 130 odst. 2 stejná práva jako vlastník, nestanoví-li zákon jinak. Ustanovení příkladmo vyjmenovává právo na užitky a plody po dobu oprávněné držby. Důsledky ustanovení jsou však dalekosáhlejší, neboť ve spojení s ustanovením § 126 odst. 1 poskytuje oprávněnému držiteli obdobnou ochranu jakou má vlastník⁷³. Například v případě sporu, nejde-li o spor o vlastnictví, tedy postačí prokázat skutečnosti svědčící oprávněné držbě. V situaci, kdy se držitel pokusí zcizit své domnělé vlastnické právo, nestává se nový „nabyvatel“ vlastníkem, ale opět jen držitelem (doba oprávněné držby předchozího držitele se mu však pro účely vydržení započte). Jedná se reflexi zásady „nikdo nemůže převést více práva než má sám“ (Nemo plus iuris ad alium transferre potest quam ipse habet). Toto pravidlo ale není bez výjimky, tu představuje především právní úkon provedený podle § 446 ObchZ. Vlastník má proti držiteli (oprávněnému i neoprávněnému) právo na vydání věci. Toto právo má vždy, avšak v případě držby oprávněným držitelem toto právo zaniká okamžikem vydržení věci. Jeho zánik pramení z toho, že tímto okamžikem držitel vlastnické právo nově nabývá a původní vlastník své vlastnické právo ztrácí.

Vypořádání

Situace, kdy věc (či právo) ovládá pouhý držitel, netrvá neomezeně. Omezením může být buď fakt, že se o věc přihlásí ten, komu vlastnické právo ve skutečnosti svědčí, nebo to, že uplynutím zákonem definované doby⁷⁴ se z oprávněného držitele stane vlastník (dojde k vydržení). Obě tyto situace vedou k ukončení právně nežádoucího stavu (nevědomé) neshody v osobě držitele a vlastníka. V mezidobí však mohla být věc užívána, opotřebovávána či zhodnocována nebo mohla nést užitky. V případě, že držba neskončí vydržením, je ohledně ní třeba provést vypořádání. Jeho subjekty jsou vlastník a držitel. Jeho předmětem jsou užitky a plody, náklady odpovídající údržbě či zhodnocení věci nebo škody vzniklé jejím užíváním či poškozením a závazky vzniklé v souvislosti s věcí. Je otázkou, zda věc sama je předmětem vypořádání, dle mého názoru není, neboť její vlastnictví, pokud nedošlo k vydržení, zůstalo nedotčeno a povinnost věc vydat vyplývá již z vlastnictví samého,

---

⁷¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu 22 Cdo 837/98

⁷² Rozhodnutí Nejvyššího soudu 22 Cdo 417/98

⁷³ Obdobný závěr vyplývá i z ustanovení § 126 odst. 2, § 130 odst. 2 je však vůči němu *lex specialis*

⁷⁴ Tato doba činí 3 roky v případě movité věci a 10 let v případě nemovitosti (§ 134 ObčZ)

tudíž ke konstituci právního vztahu k ní (vypořádání) tak nedochází. U tohoto typu vypořádání je jeho způsob dán zákonem, s ingerencí úřední moci se při něm, na rozdíl od předešlých typů (podílové spoluvlastnictví, společné jmění manželů, popř. dědictví), nijak nepočítá. Skutečnost, že způsob konečného uspořádání právních vztahů je dán zákonem, však není absolutní. Je možné, aby se v rámci smluvní volnosti subjekty vypořádání dohodly jinak (v rámci zákonem daných kautel právních úkonů), zákon však žádnou zvláštní dohodu o vypořádání pro tento případ nezavádí. Zvláštností je, že k vypořádání (jakožto konstituci právních vztahů) vztahu držitel-vlastník dochází ohledně některých jeho částí de facto průběžně, nikoliv až ex post – např. oprávněný držitel se stává vlastníkem odděleného plodu již okamžikem jeho oddělení, naproti tomu vypořádání případného zhodnocení věci může proběhnout až po navrácení věci vlastníkovi. V tomto světle se zdá, že eventuelní dohoda o vypořádání se může týkat toliko těch částí vztahu, k jejichž vypořádání dochází ex post. Přesněji řečeno, jen tehdy lze takovou dohodu nazvat dohodou o vypořádání. Vzhledem k tomu, že zákon žádnou takovou dohodu o vypořádání neupravuje, má smysl se zabývat pouze tím způsobem vypořádání, který zákon zavádí. Zásadním faktorem determinujícím způsob vypořádání je vždy otázka, zda se jednalo o držitele oprávněného, nebo neoprávněného.

V případě držitele oprávněného má tento analogická práva jako vlastník. Má především právo na plody a jiné užitky, pokud již byly od věci odděleny. Vlastník je tedy nemůže požadovat (ani eventuelní náhradu za ně). Rovněž má právo na úhradu účelně vynaložených nákladů během oprávněné držby v rozsahu, který odpovídá zhodnocení věci⁷⁵ – a to v době vrácení, rozhodující je tedy okamžik vrácení, nikoliv okamžik ztráty dobré víry⁷⁶. Na obvyklé náklady spojené s běžnou údržbou však nárok nemá. Dojde-li užíváním k opotřebení věci nebo dokonce úplnému zužívání, nemá povinnost poskytnout vlastníkovi náhradu. Oprávněný držitel má povinnost vydat věc vlastníkovi. V okamžiku, kdy se však dozví o této povinnosti (tj. o skutečnosti, že vlastníkem je někdo jiný), pozbývá dobré víry a jeho statut se mění na držitele neoprávněného. Ke ztrátě oprávněné držby však, vzhledem k dikci ustanovení §130 odst. 1, dojde i tehdy, když do té doby oprávněný držitel nabude pochybností o tom, zda mu věc patří, čímž přestane být splněna podmínka dobré víry „vzhledem ke všem okolnostem“ - pouhé subjektivní přesvědčení, že mu věc náleží,

---

⁷⁵ Takovými náklady jsou tedy pouze ty, které vedly ke skutečnému zhodnocení věci, nikoliv náklady na běžnou údržbu – jejich úhrada oprávněnému držiteli nepřislouží, neboť věc mohl užívat a brát z ní plody (jako by byl vlastník).

⁷⁶ Situaci se podrobněji zabývá například rozhodnutí 22 Cdo 1806/98.

k pokračování v oprávněné držbě nepostačí. V souvislosti s vypořádáním lze nastolit otázku vázanosti vlastníka úkony oprávněného držitele, odpověď na otázku bude kladná s výjimkou zcizení věci (nepůjde-li však o výjimečnou situaci, kdy právní předpis připouští zcizení nevlastníkem). Kladná odpověď vyplývá z toho, že oprávněný držitel je nositelem stejných práv jako vlastník.

Vztah neoprávněného držitele a vlastníka upravuje ustanovení § 131 odst. 1 a 2. Neoprávněný držitel je na rozdíl od oprávněného povinen vydat společně s věcí všechny plody a užitky, jejich vlastníkem se nestává. Má však právo na úhradu nákladů na zachování a provoz věci. Toto § 131 odst. 1 věta druhá to upravuje tak, že neoprávněný držitel si může „odpočítat náklady nutné pro údržbu a provoz věci“. Odpočítáním se zde myslí odpočtení od závazku vydat plody a nahradit vzniklou škodu (§ 131 odst. 1 věta první). Vystává zde otázka, zda neoprávněný držitel může mít třeba nárok na úhradu nákladů na zachování věci v případě, že neměl žádné užitky ani nezpůsobil škodu. Výklad slova odpočíst svádí k závěru, že to možné není⁷⁷. Avšak analýzou celého ustanovení § 131 odst. 1 lze dospět k závěru, že větu druhou lze užít pouze v souvislosti s větou první, nikoliv samostatně. Účelem je tu patrně dosáhnout toho, aby v případě, kdy neoprávněný držitel věc provozoval, udržoval a bral z ní užitky a následně pak musí věc včetně užitků vrátit a nahradit eventuelní škody, nebyl vlastník zvýhodněn tím, že takto získá užitky z věci, aniž s tím měl jakékoliv náklady, které by jinak bylo nutné vynaložit, k jejich získání. Neoprávněný držitel si může takové náklady odpočítat až do výše náhrady podle věty první. Vrátime-li se k otázce, zda má neoprávněný držitel právo na úhradu nákladů nutných na zachování věci v situaci, kdy z věci nebral užitky ani nevznikla škoda, lze dojít k závěru, že toto ustanovení na tento případ nedopadá – tudíž takovou možnost ani nevyklučuje. Je tedy možno na nastíněnou situaci pohlížet jako na eventuelní bezdůvodné obohacení vlastníka, jemuž byla věc udržována na cizí náklady (v podobném duchu § 458 odst. 3). Podmínkou však je, že by vlastníkovu nesměla neuzíváním věci vzniknout škoda.

Neoprávněný držitel si dále může od věci oddělit to, o co ji svým nákladem zhodnotil, pokud tím nedojde ke zhoršení podstaty věci. V případě opotřebení nebo zužívání věci je povinen takto vzniklou škodu nahradit. Úkony neoprávněného držitele týkající se předmětu této držby jsou neplatné a nejsou pro vlastníka závazné.

---

⁷⁷ Shodně Jehlička, Spáčil, Škárková: Občanský zákoník – komentář 9. vydání (s. 460)

Za pozornost stojí úprava vydání užiteků a plodů podle § 130 odst. 1 a 2 ve srovnání s úpravou vydání bezdůvodného obohacení podle § 458 odst. 2. Obě tato ustanovení by mohla dopadat na stejné modelové situace. Ačkoliv rozsah vydání je shodný, není zde shodná premisa. Oprávněná držba vyžaduje dobrou víru „*se zřetelem ke všem okolnostem*“ (tedy objektivní pojetí), zatímco ustanovení institutu bezdůvodného obohacení vystačí pouze s dobrou vírou (subjektivní pojetí). Rozpor lze překonat nejnázem výkladem ustanovení § 130 a násl. jakožto *lex specialis* vůči ustanovením týkajících se bezdůvodného obohacení. Tedy tam, kde bude právní stav vyhodnocen jako držba (věci či práva) bude nutno vycházet z ustanovení § 130 a násl. Toto posouzení bude mít také vliv na délku promlčecí doby.

Vypořádání bezdůvodného obohacení

Cílem právní úpravy bezdůvodného obohacení je snaha o to, aby se žádný právní subjekt soukromého práva nemohl v rozporu s právním řádem či dobrými mravy bezdůvodně obohatit na úkor jiného. Tuto zásadu reprezentuje § 451 odst. 1⁷⁸. Bezdůvodným obohacením se rozumí (především) majetkový prospěch získaný bez právního důvodu, z důvodu, který odpadl nebo plněním z neplatného právního úkonu (lhostejno zda relativně, či absolutně). Bezdůvodným obohacením je dále majetkový prospěch získaný z nepoctivých zdrojů a plnění za jiného. Zákon dále obsahuje v ustanovení § 455 též negativní vymezení bezdůvodného obohacení, kterým není plnění promlčeného dluhu či dluhu neplatného jen pro nedostatek formy a přijetí plnění ze hry nebo sázky uzavřené mezi fyzickými osobami.

Existence bezdůvodného obohacení je právně (a bez pochyby i společensky) nežádoucí stav, který by měl být ukončen. S jeho ukončením je spjata určitá úprava právních vztahů subjektů k jeho předmětu – vypořádání. Subjekty vypořádání jsou zde ten, kdo bezdůvodné obohacení vydává, a ten, jemuž je vydáváno⁷⁹. Přičemž tím, jemuž je bezdůvodné obohacení vydáváno, je buď ten, na jehož úkor bylo bezdůvodné obohacení získáno, nebo, nelze-li ho zjistit, stát. Předmětem vypořádání zde jsou plody a užitky, náhrada nákladů vynaložených na věc a peněžité náhrada v situaci, kdy není možné vydat to, co bylo bezdůvodným obohacením nabyto. Obdobně jako při vypořádání vztahu vlastník-držitel, lze i zde dojít k závěru, že byla-li předmětem bezdůvodného obohacení věc, která se následně

---

⁷⁸ Podle některých názorů se jedná nejen o vyjádření zásady, nýbrž i o obecnou skutkovou podstatu bezdůvodného obohacení a ustanovení § 451 odst. 2 a § 454 představují zvláštní skutkové podstaty. Opačný názor reprezentuje stanovisko nejvyššího soudu SSR Cpj 48/85, podle něž se jedná pouze o vyjádření zásady a § 451 odst. 2 a § 454 jsou pak taxativním výčtem skutkových podstat.

⁷⁹ V případě, že takový subjekt není možné zjistit, je povinnost vydat bezdůvodné obohacení státu (§ 456)

vydává, není sama o sobě předmětem vypořádání ve smyslu zavedené definice. Jeho předmětem ale může být náhrada (§458 odst. 1), neboť ne vždy může být věc vydána či může bezdůvodné obohacení spočívat ve výkonech. Vypořádání bezdůvodného obohacení je dáno zákonem.

Vzájemný vztah úpravy bezdůvodného obohacení a držby byl diskutován výše, v kapitole věnující se vypořádání vztahu vlastníka a držitele.

Vypořádání solidárně zavázaných subjektů

Solidárním závazkem se rozumí takový závazek, kde alespoň na jedné straně vystupuje více subjektů vázaných celým (a shodným) rozsahem závazku. Solidarita může být jak na straně dlužníků (pasivní solidarita), tak na straně věřitelů (aktivní solidarita). Pasivní solidarita je více rozšířeným typem, jejím účelem je mimo jiné zvýšení pravděpodobnosti splnění závazku z pohledu věřitele. Solidární vztah může vzniknout na základě smlouvy, ze zákona (např. vztahy do nichž vstupují manželé za doby trvání manželství), rozhodnutím soudu či z povahy plnění.

Pasivní solidarita – vypořádání

Při existenci solidarity na straně dlužníků je věřitel oprávněn požádat kteréhokoliv z nich o plnění, a to až do výše celého dluhu. Jeho splněním závazek všech zaniká, bylo-li plnění pouze částečné, snižuje se o ně závazek všech. Pokud tedy má dojít k plnění závazku (nebo k němu již došlo) pouze jedním (nebo některými) z povinných, je třeba jejich vzájemné vztahy k předmětu závazku upravit – vypořádat. Subjekty tohoto vypořádání jsou, ve smyslu definice z úvodu, solidárně zavázaní dlužníci a předmětem je pohledávka vzniklá na straně toho dlužníka, který plnil (či má plnit). Vzájemné postavení solidárně zavázaných dlužníků upravuje ustanovení § 511 odst. 2 a 3. Z hlediska vzniklé situace má dlužník právo buď na preventivní regres (§ 511 odst. 2), to v okamžiku, kdy je k plnění vyzván, nebo právo na následný regres (§ 511 odst. 3), to v případě, že již plnil. Preventivní regres je právo dlužníka žádat v případě, že věřitel žádá více, než činí podíl tohoto dlužníka, od ostatních dlužníků, aby splnili dluh podle svých podílů, či ho jinak v tomto rozsahu dluhu zbavili. Pokud se tak stane a každý splní podle svého podílu, k vypořádání nedochází. Vše za předpokladu, že plnění je dělitelné. K vypořádání však dochází v případě následného regresu, kdy dlužník splnil více, než činil jeho podíl. Zákon stanoví (§ 511 odst. 3) právo dlužníka, který plnil, na úhradu od ostatních, a to podle velikosti jejich podílů, a pamatuje i na případ, kdy některý z nich není

schopen plnit. V takové situaci se jeho podíl rozvrhne stejným dílem mezi ostatní (a to včetně toho, který plnil). Každý ze spoludlužníků má pak vůči insolventnímu (či insolventním, je-li jich více) samostatný nárok na plnění v takovém rozsahu, v jakém za něho plnil. Vzájemnou dohodou lze poměry upravit jinak, tato dohoda je de facto dohodou o vypořádání. Zákon ji však jako takovou neupravuje, její možnost vyplývá ze smluvní volnosti soukromého práva a vztahují se na ni obecná pravidla, týkající se právních úkonů. Zákonné úpravy podle § 511 odst. 2 a 3 se rovněž nepoužije v situacích, na které dopadají buď speciální právní předpisy, nebo ta ustanovení občanského zákoníku, která mají vůči ustanovení § 511 odst. 2 nebo 3 povahu *lex specialis*. Tak tomu bude například v situaci, kdy solidárně zavázanými budou manželé. Jako *lex specialis* vůči § 511 odst. 3 působí i ustanovení § 439 upravující vypořádání mezi škůdci odpovědnými společně a nerozdílně.

Aktivní solidarita – vypořádání

Aktivní solidarita je pluralitou na straně věřitelů, v občanském zákoníku je upravena ustanoveními § 513 až 515. Dlužník je tu povinen plnit tomu z věřitelů, který o to požádá jako první (právo předstihu). Do té doby má právo volby, komu z věřitelů plnit. Poté, co první z věřitelů využije právo předstihu, je toto právo zkonsumováno a ostatní již nemají právo plnění na dlužníkovi požadovat. Dlužníkovi naopak vznikne povinnost plnit výhradně tomu, kdo práva předstihu využil. Jejich vztah se stává samostatným, to může mít vliv například na započtení, dlužník nebude moci započíst pohledávku, kterou eventuálně má vůči jinému věřiteli. Z hlediska institutu vypořádání je významné ustanovení § 515 odst. 1, podle něhož to, *„zda spoluvěřitel, který dostal plnění nedělitelné nebo celé plnění, které mohl žádat kterýkoli ze spoluvěřitelů, je ostatním spoluvěřitelům něčím povinen, závisí na poměru mezi spoluvěřiteli“*. Není zde tedy žádný ekvivalent následného regresu, jako je tomu u pasivní solidarity ani jiná úprava vypořádání, nýbrž zákon se pouze odvolává na existující právní vztah mezi věřiteli. Případné vypořádání pak vyplývá z tohoto vztahu a není možné ho pro tento případ dost dobře zobecnit.

Závěr

Práce se zabývá problematikou právního institutu vypořádání. V úvodu je učiněn pokus o obecnou definici tohoto institutu, která v literatuře téměř chybí. V dalších částech se práce zaměřuje na konkrétní uplatnění institutu vypořádání v občanském právu a jeho konkrétní obsah. Ty části normativního textu relevantního pro diskutovaný institut, které potřebují komplexnější výklad, jsou poměřovány doktrinárními a především judikatorními výklady.

Právní institut vypořádání není v obecné rovině v žádném právním předpisu zaveden a definován - právní předpisy s ním operují ad hoc. Přesto je ale možné nalézt společné rysy jeho použití a pokusit se o obecnou definici, na základě které lze nalézt aplikaci institutu vypořádání i v těch právních ustanoveních, která s pojmem vypořádání výslovně neoperují. Pojem vypořádání používá především občanský zákoník, a to v souvislosti se zrušením a vypořádáním podílového spoluvlastnictví, vypořádáním společného jmění manželů a vypořádáním dědiců. Obecná definice pojmu či institutu vypořádání není v literatuře běžná, ani v právnických slovnících se jako samostatné heslo obvykle nevyskytuje. Pokus o nalezení obecné definice institutu byl učiněn v úvodní kapitole nazvané „Pojem vypořádání a jeho definice“, jeho výsledkem je formulace následující definice. Vypořádání tedy je:

„proces směřující ke konstituci nových vzájemných právních vztahů subjektů spjatých společným právním vztahem k předmětu vypořádání, stejně jako ke konstituci nových a likvidaci původních právních vztahů těchto subjektů k samotnému předmětu vypořádání“.

Při aplikaci institutu vypořádání je především dána možnost upravit nově vznikající právní poměry podle vůle subjektů, tj. dohodou. Není-li možné dosáhnout konsensu, přichází v úvahu autoritativní uspořádání vztahů rozhodnutím státního orgánu, to se podle povahy věci může dít buď výhradně návrh, nebo i z úřední povinnosti. Toto rozhodnutí má zásadně konstitutivní povahu. Od toho je však třeba odlišit pouhé potvrzující rozhodnutí, které má povahu deklaratorní a nemá atributy vypořádání (např. potvrzení dědictví). Tam, kde je autoritativní rozhodnutí státního orgánu možné pouze na návrh, ale ten není podán a na konečném uspořádání vztahů má zákonodárce zásadní zájem, existuje právní domněnka vypořádání (u vypořádání společného jmění manželů). V současné době se autoritativní vypořádání vyskytuje u vypořádání společného jmění manželů a u zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví, autoritativním orgánem je zde soud. V původním znění

současného občanského zákoníku ho bylo možné nalézt ještě v případě vypořádání dědictví, kdy o něm rozhodovalo státní notářství. Pro tato autoritativní rozhodnutí je charakteristické to, že způsob vypořádání určuje právní předpis a rozhodující orgán není, co do způsobu vypořádání, vázán návrhy účastníků. Vypořádání obecně má zásadně účinek inter partes a nedotýká se práv třetích stran. Jako výjimka by se mohlo jevit vypořádání dědiců, kdy je odpovědnost za závazek omezena výší nabytého dědického podílu. Přísně vzato to ale nevyplývá z jiné povahy vypořádání pro tento případ, nýbrž z postulace toho, že za závazky zůstavitele se odpovídá do výše majetku napadlého do dědictví.

O situace v občanském zákoníku, kdy se fakticky jedná o vypořádání bez výslovného uvedení pojmu „vypořádání“ zákonem, jde například v případě vypořádání vztahu držitel-vlastník, při vypořádání nároků z bezdůvodného obohacení nebo v případě vypořádání vzájemných nároků vzniklých v souvislosti se solidárními závazky. V těchto případech při vlastním vypořádání k ingerenci úřední moci nedochází a způsob jeho provedení je dán zákonem, nebo dohodou.

Literatura

- Boguszak, J., Čapek, J., Gerloch, A.: *Teorie práva*; Praha: Eurolex Bohemia, 2001. ISBN 80-86432-13-0
- Dvořák, J., Spáčil, J.: *Společné jmění manželů v teorii a judikatuře*; Praha: Aspi, 2007. ISBN 978-80-7357-262-4
- Glos, J. et al.: *Rodinné právo*; Praha: Orbis, 1970. ISBN 11-057-70
- Holub, M., Nová, H.: *Zákon o rodině, komentář a předpisy související*; Praha: Linde, 2004. ISBN 80-7201-451-X
- Holub, M., Bičovský, J., Pokorný M.: *Společné jmění manželů – 2. vydání*; Praha: Linde, 2009. ISBN 978-80-7201-747-8
- Hromada, J. et al.: *Právníký slovník*; Praha: Orbis, 1972
- Jehlička, O., Švestka, J., Škárová, M.: *Občanský zákoník, komentář 9. vydání*; Praha: C.H.Beck, 2004. ISBN 80-7179-881-9
- Knapp, V. et al.: *Občanské právo hmotné*; Praha: CODEX, 1997. ISBN 80-901683-1-0
- Knappová, M., Švestka, J. et al.: *Občanské právo Hmotné díl I. - III.*; Praha: ASPI, 2002
- Králík M.: *Podílové spoluvlastnictví v občanském zákoníku*; C.H.Beck, 2008. ISBN 978-80-7400-040-9
- Křička, O.: *Institut vypořádání*, diplomová práce; Praha: Univerzita Karlova, Právníká fakulta, D16709
- Schelleová, I. et al.: *Dědictví a dědické právo*; Brno: Computer press 2007. ISBN 978-80-251-1659-3
- Šarman, J.: *Přehled judikatury ve věcech majetkových vztahů mezi manžely*; Praha: ASPI, 2006. ISBN 80-7357-216-8
- Winterová, A. et al.: *Civilní právo procesní*; Praha: Linde, 2004. ISBN 82-7201-345-9
- Závodská, J., Francová, M.: *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*; Praha: Aspi, 2008. ISBN 978-80-73757-350-8
- Zelenka, J. et al.: *Insolvenční zákon, II aktualizované vydání*; Praha: Linde 2008. ISBN 978-80-7201-707-2

- Zuklínová, M., Radvanová, S.: *Kurs občanského práva. Inštitúty rodinného práva*; C.H.Beck, 1999. ISBN 80-7179-182-2

Články

- Fiala, J.: *K rozdílu mezi vypořádáním společného jmění manželů a uzavřením dohody o vypořádání*, Právní rozhledy č. 2/1999; Praha: C.H.BECK
- Chalupa, L.: *Zákonná kritéria příkazání společné věci*, Bulletin advokacie 4/2008
- Chalupa, L.: *Přiměřená náhrada za pozemky a stavby*, Právní rádce 3/1999
- Chalupa, L.: *Příkazání společné věci zatížené zástavním právem*, Právní rádce 10/2005
- Piková, P.: *Občanské soudní řízení, občanské právo, společné jmění manželů*, Jurisprudence č. 4/1999, Praha: ASPI 1999
- Kozák, J.: *Konkurzní noviny, Poradna konkurzních novin*; Praha: Cooper press, č. 2/2009
- Schelleová, I.: *Řízení o dědictví – účastníci řízení. Právní praxe v podnikání č.11* Praha: 1997
- Vašíček, M., Dvořáček, D.: *Společné jmění a vypořádání závazků*, Právní rozhledy 11/2004 Praha: C.H.BECK 2004
- -, *Právní úkony a jejich relativní neplatnost a oprávněná držba*, Právní rozhledy 4/2000, Praha: C.HBECK 2000

Jiné zdroje:

- Automatický systém právních informací (ASPI) verze 11
- www.nsoud.cz, internetové stránky Nejvyššího soudu ČR
- www.concourt.cz, internetové stránky Ústavního soudu ČR

Použitá a v textu odkazovaná judikatura

Rozhodnutí soudů

Spisová značka	Publikační číslo / (zdroj, publikace)	orgán	název
4 Cz 11/69	40/1970	NS	Vypořádání podílového spoluvlastnictví a zhodnocení nemovitosti
22 Cdo 2476/2005	(ASPI)	NS	
29 Odo 661/2006	125/2008	NS	Zástavní právo, reálné rozdělení zástavy
22 Cdo 2568/2003	(ASPI)	NS	
4 Cz 79/66	16/1967	NS	
22 Cdo 92/2005	(ASPI)	NS	
22 Cdo 892/2006	(ASPI)	NS	
I. ÚS 174/05	(Soudní rozhledy č. 4/2008)	ÚS	
22 Cdo 1644/2005	(ASPI)	NS	
22 Cdo 1604/2005	(ASPI)	NS	
22 Cdo 539/2003	(ASPI)	NS	
22 Cdo 346/2000	(ASPI)	NS	
3 Cz 9/89	46/1991	NS	Vypořádání podílového spoluvlastnictví a samostatný výrok soudu
3 Cz 29/1979	32/1982	NS	Vypořádání podílového spoluvlastnictví
22 Cdo 1596/2000	(ASPI)	NS	
22 Cdo 599/99	(ASPI)	NS	Podílové spoluvlastnictví a hospodaření se společnou věcí
II ÚS 309/95	6/97	ÚS	Výkon práva vznést námitku promlčení
22 Cdo 1563/99	(Soudní rozhledy č. 9/2000)	NS	Podílové spoluvlastnictví a nařízení prodeje věci
11 Co 330/66	81/67	MS Pr	
10 Co 275/2006	(ASPI)	KS UnL	K vypořádání podílového spoluvlastnictví k nemovitostem zatíženým zástavním právem
22 Cdo 2211/2004	(ASPI)	NS	

22 Cdo 726/99	46/2001	NS	Neplatnost právního úkonu pro chyby v psaní a počtech
21 Cdo 1290/2001	(ASPI)	NS	
30 Ca 149/2001	945/2002	KS UnL	Vklad práva vlastnického podle smlouvy o vypořádání
30 Cdo 257/2001	(ASPI)	NS	Platnost smlouvy o vypořádání vzájemných majetkových práv manželů
30 Cdo 1171/2002	(ASPI)	NS	Vážný důvod pro nepřipuštění zpětvzetí žaloby
22 Cdo 233/99	(Jurisprudence 4/99)	NS	
22 Cdo 684/2004	(ASPI)	NS	
22 Cdo 2433/99	(ASPI)	NS	Bezpodílové spoluvlastnictví
4 Co 313/69	76/70	KS CB	Vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví jako změna na podílové
22 Cdo 629/2000	(ASPI)	NS	Vypořádání BSM (§143/3)
30 Cdo 1510/2002	(ASPI)	NS	Přikázání domu v bezpodílovém do podílového spoluvlastnictví
2 Cdon 2060/97	11/2001	NS	Vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví a stanovení ceny
22 Cdo 1399/2004	(ASPI)	NS	
3 Cz 39/73	(ASPI)	NS	Vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů a osobní potřeba
22 Cdo 2574/98	(Soudní rozhledy č. 4/2000)	NS	Vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů
10 Ca 196/99	590/2000	KS CB	Katastr nemovitostí a vklad práva na podkladě dohody dědiců
4 Cz 24/77	4/1980	NS	Vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví po úmrtí
30 Cdo 681/2004	150/2005	NS	Vypořádání společného jmění u již zúženého společného jmění
20 Cdo 1921/99	(ASPI)	NS	Dědické řízení a dědicové jako nerozlučné společenství
21 Cdo 2920/99	(ASPI)	NS	Postavení dědiců věci do vypořádání dědictví
11 Co 48/72	42/1974	MS Pr	Dědicové jako subjekty právních úkonů v průběhu dědického řízení
24 Co 106/94	(Ad Notam 3/1995)	MS Pr	Schválení dohody o vypořádání dědictví

24 Co 242/95	(Ad Notam 2/1996)	MS Pr	Náklady dědického řízení a dohoda o vypořádání dědictví
22 Cdo 2152/2003	(ASPI)	NS	
3 Cdon 231/96	(ASPI)	NS	
24 Co 201/98	(Ad Notam 6/1998)	MS B	Započtení na dědický podíl a stanovení ceny daru
4 Cz 121/68	5/1970	NS	Vypořádání dědictví a započtení do dědického podílu
22 Cdo 1806/98	Právní rozhledy č. 4/2000	NS	Právní úkony a jejich relativní neplatnost a oprávněná držba
22 Cdo 837/98		NS	
22 Cdo 417/98			
II. ÚS 219/95	48/1996	ÚS	Právo na soudní a jinou právní ochranu

Stanoviska NS ČR, NS ČSR, NS SSR, NS ČSSR

Spisová značka	Publikační číslo	název
Cpj 86/71	42/1972	K bezpodílovému spoluvlastnictví manželů
Cpjn 38/98	44/2000	K výkladu zákona o zápisech vlastnických a jiných práv k nemovitostem
Cpj 48/85	25/1986	K niektorým otázkam rozhodovania súdov o vydaní neoprávneného majetkového prospechu získaného z nedostatočných zdrojov
Cpj 8/72	54/1973	K rozhodování soudů ve věcech podílového spoluvlastnictví

Použité zkratky:

NS	Nejvyšší soud
MS Pr	Městský soud v Praze
MS B	Městský soud v Brně
KS UnL	Krajský soud v Ústí nad Labem
KS CB	Krajský soud v Českých Budějovicích

Resume

This thesis deals with the legal institute of settlement and distribution. The introductory chapter contains an attempt to give a general definition of this term, which is mostly lacking in literature. The following parts are focused on positive application of this institute in civil law and the particular substance of this term.

The legal institute of settlement and distribution is not generally established by any legal regulation. Legal provisions use this term *ad hoc*. In spite of this fact, common attributes of application of this institute in various legal situations can be found. Therefore, an attempt to give a general definition is realizable. Using this definition, the institute of settlement and distribution can be found even in those legal norms and provisions that do not use this term expressively.

It is especially the Civil Code that uses this law term with relation to settlement and distribution of common property, settlement and distribution of community property and settlement and distribution of decedent's estate.

A general definition of this institute or process is not usually done in legal literature. The general term is not usually contained even in the law dictionaries.

Effort to give a general definition results in the following circumscription:

“Settlement and distribution” is the process aimed at creation of new legal relations of persons that are tied together by their relation to the object of settlement and distribution, as well as to the creation of new legal relations of these persons to the actual object of settlement and distribution and replacement of the primary legal relations.”

The settlement should be done by agreement of the persons concerned firstly. When such agreement cannot be reached, the situation shall be solved by decision of an authority, the decision either based on motion, or also *ex officio*. In principle, this decision is of constitutive nature.

When a motion of the concerned person required by law is not filed and at the same time there is public interest to arrive at final settlement of relations, the legal presumption of settlement is applied (as far as community property of spouses is concerned). Currently, the settlement and distribution by authoritative decision is applied when community property of spouses is concerned and also in case of settlement and distribution of common property. The

competent authority is the court. The original text of the Civil Code provided for application of settlement and distribution by authoritative decision also in case of settlement and distribution of decedent's estate. The competent authority to decide was the state notary. As far as these authoritative decisions are concerned, law provides for the method of settlement and distribution and the court (or another authority) is not bound by proposals of the parties. In principle, the effect of settlement and distribution is restricted *inter partes* and does not concern rights and obligations of third persons. An exception could be seen in case of settlement and distribution of descendants estate. In these cases liability is restricted to the amount of heir's share. But it does not result from different nature of settlement in this case.

The situations covered by the Civil Code that meet the characteristics of settlement and distribution in fact, though the law does not use this term, are for example: settlement of the relation between the possessor and the owner, settlement of claims arising out of unjust enrichment and settlement of mutual claims arising in relation with solidary obligations. In these cases there is no intervention of any official authority and the method of the settlement is provided by law or is based on agreement.

Název práce: **„Právní institut vypořádání“**

Seznam klíčových slov:

vypořádání, podílové spoluvlastnictví, společné jmění manželů, dědictví, solidární závazky

Title: **„The legal institute of settlement and distribution”**

Keywords:

settlement and distribution of common property, co-ownership, community property (of spouses), hereditament, solidary obligations